

A vogul infinitivus használata tekintettel a magyarra.

Az infinitivus valamely nomen verbale-nak határozói esete. A nomen verbale-k közül az inf. alapjául a nomen actionis jelentése szolgálhatott, a mely — hogy BUDENZ meghatározásával éljek (NyK. XX. 252.) — oly határozatlan hely v. állapot kifejezése, a melyet az igecselekvés végbemenetele jelez, azaz fogalmilag tartalmaz. Ha mármost az inf. szerepét a mondatban összehasonlítjuk a neki alapul szolgáló nomen actionis-sal, sőt az összes nomen verbalékkal a vogul, a magyar vagy a többi finnugor nyelvben, akkor azt tapasztaljuk, hogy igei természetét az inf. jobban megőrizte mint bármely más igenév, míg ellenben névszói szereplésének köre elég csekély, csekélyebb még mint a német, a francia vagy különösen az ókori görög nyelvben. Hogy pedig igei természetét oly nagy mértékben megőrizte, annak oka a névszó alakjától és szerkezetétől való elkülönülés volt, a mi PAUL H. (Principien der Sprachgeschichte³ 339.) szerint keletkezésének egyik feltétele volt. Eredetileg a főnévnek igével való összekapcsolása alapján létrejött szerkezetek helyére, azok analógiája szerint lépett. Hogy azonban az inf. csakugyan az is legyen, szükséges, hogy ragos voltát többé ne érezzük.

A vogul infinitivus, a mint a példák többsége bizonyítja, eredetileg bizonyos célzatosságot, vmire való irányulást fejezett ki, s legnagyobbbrészt még most is úgy használják, de jelenleg nagyobb szerepe van. Alkalmazásának köre idővel bővült, a mennyiben az ige cselekvésének vmi felé való irányulása igen közel áll azon viszonyhoz, melyben az ige s cselekvését szenvedő tárgy áll. Elősegíti az inf. tárgyi (és alanyi) használatát az a körülmény is, hogy a tárgy (és az alany) rendszeren ragtalan, s így az inf., melynek alkotó

elemei már külömben is elhomályosultak, alak tekintetében is közel áll a tárgyhoz. Ez utóbbit hangsúlyozza PAUL H., a midőn az inf.-nak névszói természetéről szól: «Die Annäherung an den nominalen Charakter zeigt sich daher, solange nicht besondere Unterscheidungsmittel angewendet werden, zunächst in solchen Fällen, wo die Charakterisierung durch eine Flexionsendung am wenigsten erforderlich ist, d. h. in der Verwendung als Subjekt oder Objekt» (Princ. d. Sprachgesch.³ 339).

Az inf.-nak ezen fejlődési irányában a vogul nyelv vmivel hátrább van, mint a magyar, mert tárgyi használata csak kevés ige mellett szokásos. Így pl. «látni» és «hallani» mellett *-ne* áll: *tan pältänl joxtérēm-pél χūtälēm ūlīmanē at vāyēm* ha hozzájuk érkezem, észre nem veszem, mikor esteledik nappalom IV. 139. (stb., l. alább).

A vogulban is a vég- és célhatározói jelentésből fejlődött a tárgyi és alanyi jelentés. A tárgyra való átmenetül ilyen példák szolgálhattak: *kērzatunkwē-kē patē'im: āyχāsip χurēm χapt kēreim* ha be akarok fogni, hófajd nyakú rénökröt fogok be IV. 42; vagy: *ānēm taw sēpänēl ajtunkwē jemtīlēstā* ő engem varázsitalal meg akart itatni IV. 343. — *Pati* eredetileg vmihez hozzáfogást s készülést jelent s azután kezdést, a cselekvésnek beállítását, de mindez esetekben még érezni eredeti jelentését, bár a cselekvés beállítását jelentő alkalmazásában már közel van ahhoz, hogy a mellette álló inf.-t tárgynak tartsuk, pl. *ēläl' q̄s ti minunkwē pats* azután ismét tovább indult I. 7. Jelentés fejlődésének utolsó foka pedig ott áll előttünk, a hol már akarást fejez ki, s akkor a mellette álló inf. már határozottan tárgy. Úgy képzelhető a fejlődés a *jemti* «lesz, válik» és a vele kapcsolatos inf.-nál is. A mikor pedig az ige nek ilyen jelentésfejlődése folytán az infinitivus tárgyi viszonyba lépett az igéjéhez, akkor ennek analogiájára más főnévi tárggyal álló ige is maga mellé vette az infinitivust.

Alanyi szerepben az inf. többnyire *ēri* mellett áll, ez pedig alapján véve azt fejezi ki, hogy vmire szükség van. Tehát az alanyi inf. is visszavezethető az inf. eredeti vég- vagy célhatározói jelentésére.

I. Infinitivus mint véghatározó.

A véghatározó az ige cselekvésének vmi felé való haladását, reá irányulását fejezi ki. Az inf. is ragjánál fogva végh. lévén, ezen természetét meg is tartotta néhány igével kapcsolatban. Leggyakrabban találjuk az inf.-t eredeti jellemében a kezdést jelentő *pati*-val kapcsolatban, a mely ige sokszor csak a cselekvésnek egyszerű megindulását fejezi ki, mint a magyar igekötő nélkül álló *kezd* is, s ezért a vele kapcsolatos inf.-nak véghatározói jelleme sem domborodik ki oly erősen, s hajlandók vagyunk az inf. világosan érezteti véghatározói voltát, pl.: *Tāri-pēs-nimālā-sq̄w ti minunkwē pats* Tari-p. immár menni készült I. 27.

Mint hogy a *pati* sokszor a cselekvésnek egyszerű elkezdését fejezi ki tekintet nélkül az előkészületekre, azért néha a mai magyar *fog*-nak megfelelőleg a cselekvésnek beállítását is jelölheti. S itt érdekes találkozását tapasztalhatjuk a *pati*-nak a *kezd*- régi magyar használatával, a mennyiben az szintén a cselekvés beállítását jelezte (v. ö. SZARVAS GÁBOR: Magyar igeidők 279—81.), pl. *Látnotok kezditek (videbitis) embernek fiát* MünchC.

1. *Pati* «kezd» jelentésben:*)

I. k. *ēlāl ās ti minunkwē pats* azután ismét tovább indult 7. *vālimtěstā, joxtunkwē patěstā, ās jot ūstipěstū* megközelítette, már szinte utólérte, ismét elvesztette 12. *tēykwē patsi'* enni kezdtek 20. *kāsērlankwē, sākmētlankwē ēlāl ta patsēt* tovább kezdtek kártyázni, sakkozni 22. *χasū, man vāti ūnlēmātū χasāp sajin-pāl nq̄wēsankwē pats, taw polunkwē ta pats* hosszú vagy rövid ideig ült, egyszer csak a kárpittal elfödött szobarekesz mozogni, ő pedig fájni kezdett 24, 25. *Tari-pēs-nimālā-sq̄w χātēl vistā, ta totunkwē patěstā* T. p. fogta a napot és vinni kezdte 25. *akw'-mat-ērt vās-uj-χul ti ojipunkwē patsēt* egyszer csak a kacsaféle állatok [vonulása] vége felé kezdett járni 56. *ēkwatā minēm jui-pālt ti kantmēltaxtunkwē pats* miután felesége elment, mérgelődni kezdett 58. *akw'-mat-ērt Numi-Tārēm āšūw namsaxtunkwē pati* egyszer csak N. T. atyánk gondolkodni

*) A példák mind a Vogul Népköltési Gyűjteményből vannak véve.

kezd 160. *ti šqs Numi-Tārēm ūnttēm mā-lamt χumlē tāremluḡkwē pats*, *Xul-qtēr supāt tūjtēm mātā akw'toχ jānīmi* abban a pillanatban a mint a *Numi Tārēm* teremtette földdarab terjedni kezdett, ugyanakkép nő *Xul qtēr*-nek szájában elrejtett földje 162. *tūl āmp pōluḡkwē pātētā* erre az eb fázni kezdett 164. *ēkwatā lūnsimē lau-tuḡkwē ti pats* felesége sirva elkezdte őt szidni 34. *mortim ālnē saw uḡkwē ti pāl ālnē nājiḡ mān, q̄tēriḡ mān ti jiḡkwē patsēt* déltáj lakó sok madárka ezen vidékbeli úrasszonyok (lakta) földre, urak (lakta) földre már jönni kezdtek 53, 56. *tū ti minuḡkwē patsi'* oda kezdtek menni 67. *ti suj-jiw-as tārā mā joli-pqalnel q̄sū vātāl nūmviḡ nāḡχ kwāluḡkwē ti pats* ezen botból támadt lyukon színük soha sem látott csúszómászók kezdtek feljönni a föld alól 163.

II. k. *nētā ḡot-kantmejawēs, ēḡuḡkwē ti pats* neje megharagudott, énekelni kezdett 54. *ti lūlēs, ti lūlēs postilauḡkwē pats* im állott, állott, (egyszer csak) hajnalodni kezdett 19. *nētā simā us ta šārḡuḡkwē pats* nejeének szíve akkor kezdett csak fájni 61. *jḡut kit qulāḡā sirēytauḡkwē ti patsēi'* az íjnak két vége im recsegnie kezdett 70. *Numi-Tārēm ēkwatātēl lautuḡkwē patsi'* N. T. feleségével czi-vakodni kezdett 100. *nāurēm kēruḡkwē patsaḡā* a gyermek kezdette őket befogni 112. *am ḡotāl minuḡkwē molex pate'im* én hová keljek útra ilyen hamar 112. *ti kāsḡkwē patsēt* most versenyt futni kezdtek 117. *minuḡkwē patsēi'* menni kezdtek 127. *ajāy χum saw pīḡā-nēm ta χāntlauḡkwē patilamēt* apród férfi sok legényem most hadakozni kezdett 190. *Ās alḡā sunsuḡkwē patēs* az Obon fölfelé kezdett nézni 295, 295. *la'il-urānēl sa'iruḡkwē patēs* lábszárából vágni kezdett 303. *tāšēm tēp tēmēn jui-pālt āluḡkwē patsi'* miután száraz ételt ettek, élni kezdtek 301. *taw q̄s akw'la'il-pālā χultuḡkwē patēs* neki szintén egyik lába fele elmaradni kezdett 304, 304, 304.

III. k. *tūl jūwlē jiḡkwē ti patsēm* azután visszafelé kezdtem jönni 73. *ti jḡmuḡkwē patsēm, ti minūsēm* most járkalni kezdtem im elmentem 122. *sēmēl sosi' kit sqw postilauḡkwē ti patsēi'* fekete ribiszke két csillag im ragyogni kezdett 123. *minuḡkwē patsēt* menni kezdtek 400. *tēpjelauḡkwē patsanēm* falatozni kezdtem 92.

IV. k. *amki māmnē jūwlē minuḡkwē patsēm* visszaindulni kezdtem a magam földére 4. *tūpēm višēm, taḡuḡkwē patsēm* elövettem evezöm s evezni kezdtem 25. *ūsēm la'il, ūsēm kāt tikwoss ūssēt, toḡa-pēl nūweltuḡkwē ti patsānēl* Fáradó lábuk, fáradó kezük, habár el volt fáradva: mindamellet azokat [még jobban] kezdték

mozgatni 30. *sāital ālnē žūrēm pasyēm nājim-pālt molēmluykw'ti patsēt* anyátlanul élő rénbörjüm úri nőm felé im sietni kezdett 30. *Ulekse jänmältēm jamēs āri-pālt toxa-pél pēlpisnuw minuykw'ti patsēt* az Alekszej nevelte szép leányhoz mind a mellett még gyorsabban kezdtek haladni 30. *jāni' žum japān ti mīykwē patsēm* im idős férfi nagybátyjának adogatni kedtem 31. *an ās ānēm-tél kūsej-laxtuykw' patsēn* s most kezdenél velem gazdám módjára banni 32. *tū vāykuykwē ti patsēm* im elkezdtem oda mászni 39. *jārnet nāyž kēnsuykw' ti patst* a szamojédek ébredni kezdtek 39. *Kuśmā-āri āykekēm us ta ēruykwē pats* Kozma leány leányzócskám akkor már szeretni kezdett 52. *nay ās manēr ānēm-tél mūjintuykwē patsēn* Hát ugyan minek kezdél te velem nevetgélni 60, 60. *an ās amki mēt žumil jāluykwē patsēm* most már bérszolgával magam kezdtem utazgatni 62. *Sōma-āri āykekēwē toxtilykwē pats* a sapka-falvi leány felserdülni kezdett 64. *nāyž-kwāluykwē patē'im : tistime tūnsē'im* Midőn felkelni kezdtem szomorkodva sirdogálok 72. *simēy ne simēm saruykw' pats* szívvel való nőnek szívem sajogni kezdett 75, 75. *jāřā vārēm āit-nārapēl ti nuuykwē patēstā* elkezdte nyúzni az atyja készítette csontlapátkával 81. *vāntluykwē pats* Vándorolni kezdett 82. *tūnsuykwē ta pats* sirni kezdett 82. *sisi' minuykwē ti pats* visszafelé kezdett menni 143. *sisi' ti jāyžtaxtuykwē pats* már visszafelé kezdtek fordulni 143. *ta jārnet jui-pālt nāvēlxa tuykwē pats* ama szamojédek után kezdett nyargalni 168. *Numi-Tārēm jāřā-nūpēl pojksuykwē ti pats* N. T. atyjához im imádkozni kezdett 170. *ti nāwluykwē patēstā* üldözni kezdte 170. *sāli-sākūwēl jänmältēm jārēn žum ta tūnsuykwē pats* a rénemlőn növekedett szamojéd ember most sirni kezdett 170. *ta tūnsēs akw'-mat-ērt nāyžāl' ti nqmsaxtuykwē pats* csak sirt, sirt, egyszer csak felkelésre kezdett gondolni 171. *mā-sajné, pāžēn ti žart-žatuykwē pats* a föld mögé oldalt kezdett im huzakodni 171. *ness ti lakuykwē patsanā* hát csak úgy rejtőzve közeledett feléjük 171. *tūl ti kitilykwē patēstā* tehát azután im kérdezni kezdte 171. *tīl Jāpēl jēkuykwē pati* ezután Japel táncolni kezd 192. *noys sāt saw lēsān minuykwē ti patilēm* nyusztfogó hét sok vadászhurokjához kezdett im menni 199, 199. *saw-pos jožttal žqsā vōl ti nē'iluykwē patēs* egy szemfénytől beláthatatlan hosszúságú folyóvonal kezdett im jelentkezni 211. *an žāp-kiwērt alžatuykwē patsei'* most a ladikban verekedni kezdtek 246. *mōl žātel žajtēl jui-žult ūjim žgutēt žossīžatuykwē patsēt* épúgy

mint a minap a fenyvesbeli utolsó lúczfenyők egymáshoz kezdtek csapdosódni 255. *χiluykwé patitēn* ásni kezdtek 267. *χolit ti χēt-lan kwé pats* reggel im nappalodni kezdett 305. *tīl χajtuykwé ti patsēt* most elkezdtek futni 308. *āluuykwé patsi' tēnki* Ők maguk ketten kezdtek élni 324. *χasūi' jēntes, χumitā-nūpēl tāwuykwé pats* Hosszú ideig lön s férjéhez szólni kezdett 325. *Kwonālē ness ti vāyuykwé patēs* im csak úgy mászni kezdett kifelé 328. *karapli nalwā naritawēs minuykwé patsēt* a hajót a vízbe betolták, menni kezdtek 333. *moššā ūnlēs, χātluykwé pats, vōt tawānts* keveset virrasztott, nappalodni kezdett s a szél elcsendesült 336. *an akw'-mūs kāstal aluykwé pats* most egyre kedvtelenné kezdett válni 339. *minuykwé patsēt* elmenni kezdtek 339. *āluuykwé patsi'* kezdtek ketten élni 341. *āluuykwé patsēt* (együtt) élni kezdtek 341. *taw lapatā lakw-χatuykwé patē'in, nqmse'in, taw tit ti āli* Ha a közelbe kezdesz lo-pózkodni, gondolod ő im itt van 414. *an-manij mān-kwoliy-ta'il tēwē-ke: χumitā naknē pati, sawēluuykwé pati* ha kis házbeli állapotban eszik, férje büntetés okába esik, nyomorogni kezd 415.

Ezután azokat az eseteket sorolom fel, a melyekben az infinitivus tárgygyal áll. Az ÉV.-nak nincsen tárgyragja, azért a szavak ragtalanul állanak az inf. mellett, mint a magyarban is található a régi nyelvben, de azzal a különbséggel, hogy ilyen esetekben az inf. célhatározó (v. ö. SIMONYI, M. Határozók II. 297.).

a) Személyrag nélküli tárgygyal:

I. k. *an lū-lū' χilyatuykwé pats* elkezdett a lóganéjban ásni 6. *nqmt vāruuykwé patsēt* tanácsot kezdtek tartani 70. *tūl-ūlttē χoti χum at χāsī por vāruuykwé, vūliy mā kinsuykwé ti pati* azután némelyik férfi nem tud tutajt csinálni, magas helyet kezd keresni 71. *mā-kwol χiluykwé ta patsēt* földi gunyhót kezdtek ott ásni 72. *la'ilij-uj-χuri vāruuykwé patēs* lábas-állat-alakot kezdett készíteni 146, 147. *nay sātēm ēlēm-χqlēsän vit-χul aluykwé patsēt, vōr-uj aluykwé patsēt* igédre termett embereid elkezdtek vízi halat halászni, erdei vadat vadászni 155. *āri ānūsuykwé patsēt* kezdte leányuk lenni, 156, 157. *Numi-Tq̄rmi' Xul-qtēri' mā ūnttuykwé patsi'* N. T. és Xul'-ater elkezdtek a földet teremteni 161. Kérdéses: *vitij pāl, vōrij pāl ališlan kwé ti pats* vizes vidékbeli, erdős vidékbeli (állatok) vadászatni kezdett 4.

II. k. *vōr-uj aluykwé patēs, vit-χul aluykwé patēs* erdei állatot kezdett fogni, vízi halat kezdett fogni 294.

III. k. *ūs tēnē jānī' tur ti vāruḡkwē patilē'im* város felfaló nagy orditást kezdek im meg 467. *mā sirpā sirij kwol ās ti vāruḡkwē patsēm* földből való keresztrúdú, keresztrudas házat kezdtem im most készíteni 311.

IV. k. *jāmēs tēn'-ut, jāmēs ajn'-ut xāntuḡkwē patsēm* jó ételt, italt találni kezdtem 27. *jāmēs maḡšī vēlt toltuḡkwē patsēm* becsületes vogul arczokat felmelegíteni kezdtem 27, 27. *tūl nāj-āter kāstuḡkwē ās ti patsēm* aztán ismét a bálványszellemet kezdtem im fogadalommal idézni 39. *šāj' ajuḡkwē patsei'* csájt kezdtem inni 64. *taw nāḡx-ḡul'āluḡkwē pati, ḡap vitnē jol-ḡartuākwē patitā* ő felbukanni kezd s a ladikot a vízbe aláhúzni kezdi 408.

T á r g y h a t á r o z ó v a l: *lāḡḡél potērtuḡkwē patsēt* társalgáshoz kezdtek 343.

C z é l h a t á r o z ó v a l: *nēt pil vātuḡkwē minuḡkwē patsēt* a nők bogyót szedni kezdtek menni 82.

b) Személyragos tárgygyal:

II. k. *jḡutā ḡartuḡkwē pats* iját ajzani kezdte 70.

IV. k. *kit ḡḡptāḡēm am pōsuḡkwē ti patsēm* két rēnökröm erre én hajtani kezdtem 5. *am ḡumim pojkuḡkwē patsēm* én férjemhez könyörögni kezdtem 26. *jānḡ' ānḡā nuḡinē jui-pālt mān' ānḡā rātuḡkwē patēstā* miután idősb ángyát elnyúzta, kisebb ángyát kezdte elverni 81. *aḡ sālī-sārāk kwoni-pālt ālnē jḡutā kinsuḡkwē patēstā ama* rēnlegelőn kívül levő iját kedte keresni 173.

Közel áll a *pati*-nak most tárgyalt jelentéséhez az a néhány eset, mikor egyszerűen a cselekvésnek beállítását jelzi s megfelel a mi *fog* igénk mai használatának. A mint már említettem, a kódexek és az első nyomtatványok korában nálunk is használatos volt a *kezd* a cselekvés beállításának jelölésére, míg végre a XVI. század vége felé a *fog* ige jutott ily alkalmazásban kizárólagos uralomra.

I. k. *kwoss kwon ḡujuḡkwē pate'ir, at pōlawēn* még ha a szabadban fogsz feküdni, nem fogsz megfázni 164.

II. k. *tōnt am-jotēm alyatuḡkwē pate'in* azért velem verekedni fogsz 93.

IV. k. *Ištpēn ḡjkā āšékēm pālt jūw-minuḡkwē pate'im* István öreg atyácskámhoz haza fogok menni 14. *nān nḡmsijin akw'toḡ ti sēlyatuḡkwē pati, akw'toḡ ti xāntḡatuḡkwē pati* azt képzelitek ti, ép úgy fog majd folyni a kereset, ép úgy lehet majdan szereznetek (találotok) vagyont 139.

Tárgygyal kapcsolatos inf.: I. k. *ās manēr tēykwē pate'it* hanem mit fognak enni 147. *vōr-uj aluykwē pate'it* erdei vadat fognak ölni 152.

II. k. *tquli! ja, amki nēmne manēr pojéksunkwē pat'em* elég legyen, na majd bizony én a magam nejenek itt könyörögni fogok 129. (v. ö. IV. 26.). *ti mātä xqsä mā maur kāsēl manki minuykwē pateuw* ezen földje hosszú föld(ön) minő vigsággal fogunk mi majd menni 209. (v. ö. *janhelmä zajtunkwē xāsei'* IV. 17, t.+jāli IV. 324).

III. k. *Tārēm jāni' jāyēn tīl ās naḡen jūw tēne nūr-saw at miykwē pati* Fenséges ég, a te nagyapád ezután a megenni való vesszőbimbót fogja majd tőled megvonni 283, 284.

Személyragos tárgygyal: IV. k. *am tari-pakw simkēm kit ēlmip kāsājil ta jāytunkw'patilēm* az én fenyőtobozhoz hasonló szivecském kétélű késsel fogom majd szeldesni 66.

Az inf. végh. jelleme teljesen kidomborodik, a mikor *pati*-nak «készülni» jelentése van, de ebben a jelentésben csak a következő öt példában fordul elő:

I. k. *minuykwē ti pats, aḡ nētü šāpitawēs* már elmenni készült, mire nejét kelengyével szerelték fel 23. *Tāri-pēs-ūimālā-saw ti minuykwē pats* Tari-p. immár menni készült 27.

II. k. *minuykwē ti patilē'im* im indulni készülődöm 201. *xātēl āls, minuykwē patēs, lāwi* egy napig volt ott, menni készült, így szól 309.

IV. k. *Vōr-ḡum vōrnē minuykwē pati-pel lakwāl taktēlayti* erdőbe járó ember, ha erdőbe készül menni, pezsmával füstöli magát 416.

A *pati*-val kapcsolatos inf., mely már *pati*-nak «kezd» jelentésében is közel állott a tárgyi kategória köréhez, végre teljesen abba csap át *pati*-nak «akar» és «lehet» jelentésében, de ezeket az eseteket a tárgynál fogom felsorolni.

2. A magyar «kezd»-et mai használatában teljesen fedi a kondai *pōmti*, a melynek nincsen annyi jelentésbeli árnyalata, mint az ÉV. *pati*-nak, s csak a cselekvés megindulását jelzi. Az aránylag csekély terjedelmű kondai szövegben a *pōmti* gyakran fordul elő, a mint a felsorolásból is kitűnik.

I. k. *ḡšux šoritāyḡw pōmtēs* az öreg elkezdett veszekedni 168.

II. k. *vūs-māntēl noykhwē khēykhox té pōmtēs* a város hosszá-

ban ím felfelé mászni kezdett 224. *mō-kān jaḷé kholékhātāw te pōm-tés* erre a föld belsejébe kezdte magát aláásni 224. *laḡu rāuḡ té pōmtésān* mindenfelé rázni kezdette 225. *jāni tulél vūs toqré sgoroḡ té pōmtés* nagy fokossal kezd a város felé vagdalkozni 228. *viš-ōtēr Khūrēm-tāl-vuor-pupi khōntāt jat khōntlaḡtoḡ té pōmtés* az ifjabb fejedelembős a Három-ölnyi-erdei-bálvány hadával ím hadakozni kezdett 228. *tonätél viš-ōtēr eläl khōntlaḡtoḡ pōmtés* azzal az ifjabb fejedelembős tovább hadakozni kezdett 229. *jāni ōtēr Khūrēm-tāl-vuor-pupi khōntān ji-poḡt vuitaḡtoḡ té pōmtés* az idősebb fejedelembős a Három-ölnyi-erdei bálvány hadait ím üldözni kezdte 230. *lélēy viš-khūrēyētätél sārtoḡ té pōmtésté* elevenítő viz tömlőjéből dörzsölni kezdte 231. *mot khotél kwālsei, ūs khōntlaḡtoḡ té pōmtsei'* másnap felkeltek s ismét hadakozni kezdtek 231. *tonätél eläl khōntlaḡtoḡ pōmtsei'* erre tovább hadakozni kezdett 232. *višt jolésaḡtoḡ pōmtés Tōrēm-seilékēy-ātpēn-ōtērnél* most könyörögni kezdett az égszéli ötven fejedelemböhöz 240. *ājōḡ, tēḡw pōmtsét* enni, inni kezdettek 241. *tāu jatlat vujtaḡtoḡ té pōmtés* Erre őt üldözni kezdte 233.

III. k. *oḡḡkān pōḡet tāu-pél vōtoḡ pōmtés* nöcskéi mellett ő is szedegetni kezdett 129. *kwār-kwār ékwé oḡkwérésāt tān tarḡāt té jērp-tāw pōmtés* rigó asszony nénecskéje ő ellene átkozódni kezdett 130.

IV. k. *rāsi māsēm kit ōtrei'us ālkhatoḡ pōmtésēi'* a selyementét öltött két fejedelmet elkezdtek ismét üldözni 252. *oḡsēr jat sūmoḡ pōmtsei'* a rókával együtt kezdtek rohanni 371. *sēsē māntél koḡtél vatoḡ pōmtésté* kezével háta mentében simogatni kezdte 373. *tēnē, ājnē pāsēnnē taḡk vottélaḡtoḡ pōmtsét* az étel, ital maga magától kezdett az asztalra helyezkedni 377. *ākw'-māišt nājēr khōlkhē jitelätél khwāté khwāḡlilāw té pōmtést* egyszer csak a fejedelem népe éjjelenként ím valahová eltünni kezdett 378. *nājēr-pōu taḡ lāw-tāw pōmtés* a fejedelemfi oda kezdett lopózkodni 381. *kēlpēy lōḡkhe-māntél jit-kwājōḡ té pōmtésté* véres utja mentében nyom szerint követni kezdte 382. *pāiloḡ pōmtés* fürödni kezdett 382. *nājēr kwānē ménés, laḡwé sonsilaḡtoḡ pōmtés* a fejedelem kiment, körül kezdett nézdegélni 383.

Tárgygyal kapcsolatos inf.: II. k. *votkésēt sgoroḡ té pōmtésān* a vízi szörnyetegeket erre vagdalni kezdte 226. *khōnt ātoḡ pōmt-māišt jōḡkhēp jūtken-ālē khoitél tuḡši* a midőn a hadat gyűjteni kezdte, a hold mint vmi varródoboz födele állott 227.

IV. k. *vuj-anšuy khqšépmé pärjitoqlöy pömtéstä* az állatöreg a hálósátrat forgatni kezdte 412. (ragos tárggyal). *pömti* «hozzáfogni» jelentésben: IV. k. *šilís sémé šoqroy pömtés* hozzáfogott, hogy a poling madarat agyonüsse 321.

Személyragos és tárggyal ellátott tárgy: IV. k. *kiské nājérné nūplaytoy pömtés äktétäm* a macska a fejedelemnek nászolni kezdte nagybácsiját 375.

3. A *pömti*-hez sorakozik a hasonló jelentésű *nqwi*, a mely hozzáfogást jelent; a *-zat(-khot)* visszaható képzővel ellátva előfordul a tavdaiban ugyanabban a jelentésben.

II. k. *ūs-kīt sutteläyw nqusänl* a város közepén nyargaltatni kezdték 238/9.

Tárggyal: II. k. *vil tēlemišt tēlēm tuššép tārime sqorläyw nqosté* a víz teremtésekor termelt álló fenőt vagdalni kezdte 237.

A kondai *nqwi*-nak reflexiv továbbképzése a tavdai *naukhoté* ugyanabban a jelentésben; de előfordul négyszer *nqwé* is, a mely a kondai teljes mása.

IV. k. *äši Šinpäl tärtkētuy naukhots* Sinpäl nagyapó alá-bocátkozni kezdett 347, 347. *nuy-kššems, khārané ikēnt il-loišuy naukhots* fölébredt, csődörlovai ninesenek, elkezdett sírni 348. *vaxxtuy naukhotst* Verekedni kezdtek 349. *tuti juni-pält jumīnuy naukhotst* annak utána haza menni kezdettek 349. *mox-tantoy naukhotst* dicsekedni kezdettek 353. *in pūkhatoj naukhotst* most összefogózkodni kezdtek 354, 354, 353. *šqlkhan jānumni pšst, šqlkhan mäne älä-ñér tölmoz il-kälēj naukhots* a répa növésének idejében a répaföldre valami tolvaj kezdett járkálni 356. *khunäx kun-miñoy naukhotéu, tārēj tātānēn il-porewu* a hogyan mi kimenni kezdenénk medve apád megfojt 357. *tut il-qlōj naukhotst* ott tovább élni kezdettek 357. *khōn šerkés qrtōj naukhots, tārēj-pū šerkés tōšēn noul-čqčēl mous* a mikor a sas fáradni kezdett, a medve-fiú a sas szájába egy darab húst dugott 360. *sujälēxtēj naukhotst* szeretkezni kezdtek 364. *juwi-äwit-jitel' läkänēxtēj naukhotst* nőtestvérével elkezdett bábuzni 367. *äw-pū pāxt khänštōj naukhotstil* a gyermek mellett himbálni kezdte (a manó kezét) 368. *nōplqxtōj naukhotst, vēñū äw il-nōplēstil* nászolni kezdettek, a legifjabb leányt elnászolta 370.

nqwé: IV. k. *pil-šopnqt nql-šop nonghail' khqrtōj nauštān* a fületlen és orratlan pedig elkezdte felfelé húzni 359.

Tárgygyal kapcsolatos inf.: IV. k. *toj vārun naukhotst* lakodalmat kezdtek csinálni 348. *korolēt nājārēn jistē, grqkh ājun naukhotst* a királyok eljöttek a fejedelemhez, pálinkát inni kezdtek 346. *qs toj vārun naukhotst* ismét elkezdtek lakodalmat csinálni 349, 349, 350. *sqrt pītēn naukhotst* csukát kezdtek főzni 351. *uχ-mēt-sout šalkhān-mānē tṛrēn jānt, šalkhān khātōj naukhōts* egyszer csak egy medve jön a répa földre, elkezdte tépni a répát 356. *jiw tēl naukhotē šourōj polānē kušuz-ēs tāru ju-pātāllēt* a mint a fát vágni kezdte, forgácsai a kéménylyukon át behullanak 358.

nawē: IV. k. *noy-jānumēm šalkhān ār it khartōj nqus* a megnőtt répát minden éjjel elhordani kezdte 356.

Személyragos tárgygyal: IV. k. *āši šinpql towimi nuy-khartuy noustēl* Sinpal nagyapó őt felhuzni kezdte. 347. *tuz nqus khartōj noy-ghail* őt magát kezdte felfelé húzni 359.

4. A *pati* használatával némi részben rokon a *jēmti* szerepe, bár alapjelentése vmivé levést, válást fejez ki, pl. *ekwātā puṅkā šulitimē squr-sqw ḡajilt voikenī' jēmtēm* az öreg asszony feje megöszülve mint nyúl bőr, (oly) fehérré lett II. k. 299. Néha azonban a *jēmti* ezen új állapotba való jutás kezdetét fejezi ki, s ilyenkor az éppen «kezdeni» v. «készülni» szóval kell fordítani:

I. k. *ta mors lū qēm, ḡāluṅkwē ti jēmtēm* olyan ló volt, mintha éppen megdögölni készülné 6. *qs ti joxtuṅkwē jēmtētā, mān sqrt ḡuril šārišnē ta šāltēs* megint már csaknem utolérte, (midőn) amaz kis csuka alakjában a tengerbe ereszkedett 12.

II. k. *kāt-pqalān pūḡēmtuṅkwē jēmtētā* megfogta mindjárt a fél kezénél fogva 129. *tī joxtōj tē jēmtsēt* ime már (a hadak) oda érkezni kezdtek 227.

Személyragos tárgygyal: II. k. *viš otēr tōkhētām togrē pūtoj jēmtētē* s már azon volt, hogy az ifjabb fejedelemhős torokesutkáját keresztülszúrja 233.

Szintűgy vele jár a *jēmti*-vel az új állapotba való jutás akarásanak, kívánásának képzete, de ezt a tárgynál említem.

5. A vmire készülődést a kondai még a *kērstaḡti* szóval fejezi ki.

II. k. *viš otēr jat khōntlaḡtoḡ kērstaḡti* az ifjabb fejedelemhőssel hadakozni készül 227. IV. k. *elé mēnoḡ tē kērstaḡtat* im elmenni készülődnek 383.

Érdekes találkozása a magyar és a vogul észjárásnak

az *untí* és *vukété* «ülni» igének «vmihez hozzálátni, hozzáfogni» jelentésben való használata (megfelel a német: «sich daran-machen»-nak). Többnyire czélt is rejt magában s azért itt csak kis részét tárgyalom.

IV. k. *tārēy-pū āmaltq̄l: nōxor uxāil vukétséné jānghēy* a medve fiú szól, miért ültetek úgy neki a játszásnak 359.

Tárggyal: *nautnāt jui-pālt ēkwā tq̄wēl xartūluykwē ūntti* miután lekaparták, az asszony neki ül a bőr kihuzásához 419.

6. A vmire törekvést, vágyódást kifejező szavak: *taxmeji, vorāti (värāti) ārtēlayti, vortxati*:

II. k. *tū jāssā ujujkwē taw vorāts* egyenesen oda iparkodik úszni 291. *kwāl-kīnēl kwāne lākwēltāxw värāti* a házból kimentani igyekezik 239.

III. k. *kwonā kwālujkwē ti ārtēlayte'im* kimenni vágyakozom 61.

IV. k. *nay alujkwē vorātīlēn* te őt megölni törekszel 343. *jū-minujkwē ti vorātāle'im* im haza szándékom minden áron menni 54. *nāyq̄-lūlujkwē kwoss vortxatīli, la'ilāyān at lapi* a mint felállásra támaszkodik, nem tud lábaira emelkedni 328.

Tárggyal: I. k. *tox jālimāt vit ajujkwē taxmejis* a mint úgy járt, vizet inni kerekedett vágya 5.

Személyrag. tárggyal: II. k. *am vōrés-lili-aulēm nay xartaykwē ti vorātīlēn* az én vércse lelkem végét im te kiszabadítani törekedtél 188.

IV. k. *tāütām nōkhwē puux värētite* őt igyekszik megfogni 412.

E csoporthoz tartozik a kondaiban található *ńori-* ige, a melynek «őhajt, akar» jelentése van, de azt nem szerkesztik, mint a magyarban, tárggyal, hanem *-né* «-ra, -re» raggal, mint ez a példa mutatja: *jāmés māsñēn, jāmés tēñēn ńores-kēt jāmés māsñēl, jāmés tēñēl pojērtīlēn* ha jó öltözékre, jó táplálékra van őhajtása, jó öltözékkel, jó táplálékkal áldod meg (II. k. 378.) s ezért a *ńori-*val kapcsolatos inf. is végh.-nak veendő s szerkezete megfelel a magyar «kivánkozik» igéének:

IV. k. *khōmēl ūlat tat sunsox ńoram* meg akarom nézni, hogyan élnek ott 375. *kit khōm soritaxta-kēt, qlē-khwān-nār toqrē kholtīlāxw ńoritē, tūu lōykhē soj: vuj-ańšuzñē ńolti* ha két ember pörlekedik s vki ki akarja mutatni, hogy az ő szava igaz, az állatöregre esküszik 411.

Tárggyal: II. k. *om kēlp-sām tēzw khwq̄sē nōram, nāi' mēnan om tar̄yēm ālkātoχ* én ha egy csepp vért akarok enni, te jössz velem verekedni 226.

IV. k. *tāu-pēl oq sūlēmlāzw nōri, pōu sūlēmlāzw nōri* hiszen ő is leányt akar nevelni, fiút akar nevelni 320. *qln, surēū nār khūntoχ nōran khūntēn, oqlmēn* ezüstöt, aranyat, a mennyit csak hátodra rakni akarsz, rakj föl, vidd el 372, 373.

7. A vmire bocsátást, engedést a vogul *tārāti* (tavd. *tārtē*) igével fejezi ki, s hogy a tőle függő inf. csakugyan végh., mutatja e példa: *lélēynē ju joχtoχ tārētān oq̄nēm* engedd, hogy elevenen térjek haza II. k. 240.; itt *oq̄nēm tārāti*-tól függő tárgy, mert a dativus *q̄mnān* vagy *omnqn*; az inf.-nak tehát szükségképpen végh.-nak kell lenni. Csak a déli nyelvjárásokban használatos infinitivussal:

II. k. *lélēynē ju joχtoχ tārētān oq̄nēm* engedd, hogy elevenen térjek haza 240.

IV. k. *ōn—latti—it khūluχw tārātāln* engedj engem — mondja — hogy az éjjel nálad háljak 162. *ākām-oqkwām ōn it khūluχw tārātēlān* nagybácsim, nagynéném, hogy az éjjel meghálhassak, engedjétek meg nekem 163. *uz-pq̄r šom répcāsne šq̄ut āmānmi šākhq̄soy tārētēn* egy szempillantás idejéig engedj egyszer kipihegem magamat 354.

8. Engedést fejez ki a kondai *ālti* :

IV. k. *nāi' oq̄nēm mēnoχ oq̄t āltēslēn* te nem engedtéel engemet elmenni 383.

9. Az engedésnek majdnem ellentéte az unszolást, kényszerítést kifejező *pariti* :

II. k. *am napēn (āykwēn) aluykwē paritilēm : nap̄ χq̄nal lāwe'in* ha én téged unszollak, hogy öld meg, te akkor azt fogod mondani 93.

Személyragos tárggyal: II. k. *am āykwēm nap̄ aluykwē paritāslēn* te unszoltál engem, hogy anyám megöljem 93.

10. A gondolást kifejező *nq̄mi* szerkesztési módja lehet: *tī ul nq̄mēlmatēn, tū ul nq̄mēlmatēn* I. k. 15. ide ne gondolj, oda ne gondolj; lehet továbbá gondolni vmit: *Voikēn-Tārēm āsēm χānštem χānštēpā ai namilēm* Fehér-Ég, az én apám tanított tanítását veszem elmembe III. k. 80. és *at khaykhā at nq̄msi ām mqsām* senki sem gondol én reám (értem) (Vog. Nyelvj. 108.). Az utóbbi szerkezet után indulva az inf.-t célhat.-nak lehet minősíteni, míg

a második példa tárgynak tünteti fel, az első pedig véghatározónak, azért azt hiszem, mivel a vég- és czélh.-t megkülönböztetni sokszor nehéz, legjobb lesz az ide tartozó példákat értelmük szerint a végh. és tárgyi infinitivusok közé besorozni.

Véghatározók: I. k. *səma ɟalunkwé nəməsi* éppen csak meghalni gondol 13.

Tárgygyal: I. k. *Xul-ətér űnléné mā jelpiy śakwél loutunkwé nəməsi* a X. a. lakta földet szent tűzözönnel elmosni szándékozik 68. *Xul-ətér takwitän janés mā űnttunkwé əs akw'-mūs ti nəmsi* X. a. megint azon gondolkodik egyre, hogy magának külön földet teremtsen 162. *Xul-ətér . . . ti ělēm-ɟələsi' ɟot sakwätunkwé nəmsi* X. a. ezen embereket valahogyan megrontani gondolkodik 163.

11. Végh. áll a «tanítani» jelentősű *ɟaűšti* mellett. I. k. *ɟautél alésläné ɟum ɟut vārunkwé ɟaűštītü* ijjal vadászó embert íjkészítésre tanít 153, 153. Az észjárás a vogulban és magyarban az lehet, hogy reávezet vkit vmire.

12. *Āstēli* «készen lenni» s azután «ráérni vmire» szintén ide sorolható. III. k. *juw totunkwé at āstēlāst* hazavinni nem értek reá 235, 235.

13. S végül még *nūti* «segít» mellett áll végh. inf.:

Személyr. tárgygyal: IV. k. *tī' jälén, am lūm nəɟɟ-viűkwé nūtén* gyere ide, segíts felemelni lovamat 321.

II. Infinitivus mint czélhatározó.

A czél- és a véghatározó között pontos határvonalat húzni nem igen lehet, azért előfordulhat, hogy az ezen fejezetben tárgyalt esetek némelyike talán a véghatározók közé is beillik, de azt hiszem, a czélzatosság némi képzeete mindegyikben megtalálható.

1. Leghatározottabban nyilvánul a czélzatosság a mozgást jelentő igéknél s ezek közül különösen a *mini*-vel kapcsolatos czélhat. infinitivusok gyakoriak; nagyon elterjedt a használata a tavaiban és kondaiban, míg a többi nyelvjárásban más járást jelentő igékkel váltakozik.

I. k. *oql-khwətē kénsoɟ ménés* valahová elment vadászni 168.

mot khotél qúšux ūs kénsox ménés másnap az öreg ismét elment vadászni 168.

II. k. *qln-sósi-suriñ-sósi-vaimeléy nāi, Oqs vetän päilux nglu té ménés* ezüst ribiszke, arany ribiszke fondorlatos asszony ím az Ob partjára ment le fürödni 225, 225. *vuor-kîn jálwél jat khönt-laxtuş té ménés* az erdőbe indult a manókkal hadakozni 226. *nāi' joutén-úclén késné péšen ménan om tarjem alkátoş te a te ijaddal, nyiladdal vadászfortélyoddal jössz velem verekedni* 226. *khöntántél viş öter poalt khöntlaxtoş té ménés* hadaival az ifjabb fejedelemlhöz erre hadakozni indult 227. *sokho viş öter-pöşén úotoş ménat* mindannyian az ifjabb fejedelemlhöz mentek segíteni 230. *Sakw-talez ājkā ūšmēm-pālt mujluykwé ti min'eim* Szigva-fői öreg nászrokonomhoz vendégeskedni megyek 262. *saw jārēm çumlé-mos ālilāle'it, sunsuşkwé ti min'eim* sok szamojedem ugyan hogyan él, megyek ím megnézni 279. *upā-pālt mujluykwé minés* ipjához ment vendégségbe 310.

III. k. *am jonşuykwé tū mināsēm* én oda mentem játszani 73. *sāt çum mat jonşuykwé çün min'eit* hét férfi ugyan hogyan menne csak úgy játszani 400.

IV. k. *an ās mujluykwé minkēn-értēn, kankēn ās mat nay-nupēlén sunsi* ha most vendégségbe méssz, talán bizony reád fog nézni a te bátyád 327. *vāta-çumitā kwāls pāi', çān-pālt minés mujluykwé* kereskedő embere kiment a partra, elment a fejedelemlhez vendégeskedni 337. *in māt mā-utin vouş ātāmēt-jitél khāntlaxtoş miniu-te* most hadd menjünk más vidékre (föld vízhez) erős emberekkel hadakozni 351. *āmp-pū, nou khaltērem-qşēn khāşqulqtoş minēn* ebfí, menj te a hidra örködni 352. *in jukā-pūnšit piş khulānēn qlōş puru mināntēt* most az asszony fiastul vissza megy lakni régi házukba 357. *rustil ti māltaxmē, tuslejij minūs* vette a fegyvert s elment vadászni 359. *minēn—lānt—sojna tuslejixtēş* menj — mond — az erdőbe vadászni 360. *nou khoşoj minēn, khulait-meş ām şay tāştilēm* te menj feküdni, reggelig én mindent elkészítetek 365. *miskēreş khoşoj minūs* a fiú feküdni ment 365. *khōlāitātēn ās tuslejij minūs* reggel ismét vadászni ment 367. *khōlāitātēn kālšt, ux-jitél tuslejij mināst* reggel felkeltek, együtt mentek el vadászni 369. *mināst nōplaxtoş* nászolni mentek 370. *khā-tél il-vōntné pālu, ānşux şalkhān-mānē khāşqulqtoş* mihánt nap leszállta tájt megy az öreg örködni a répa-földre 356. *nājer soşsi-*

läxw täkw té mēni a fejedelem maga nézni megy 378. *nājértél sonsox mēnēsēi'* elmentek a fejedelemmel megnézni 379. *sōrés-vētān jēltaptaxtox mēnēs* a tenger partjára ment gyógyítani magát 380.

Tárgygyal kapcsolatos inf.: I. k. *akw'ankw qānsēm sāt xum zālāy mā kinsuŋkwē ta minē'it* az egy anya szülte hét férfi most a halottas országot fölkeresni megy 95.

II. k. *sāt xum sāt xārep xāriy vānt ūawlunkwē minē'it* a hét férfi egy hét jávorbikából álló falkát megy űzni 22. *an nur totuŋkwē Kēr-tāxēt-xuriy-qtēr ūsēn ti mini* most bosszuját állni megy a Vas-búvármadár alakú fejedelemhős városába 97. *ajiy xumpērānā nāl-jiw totuŋkwē minās*t apródlegényei elmentek nyilra való fát hozni 119. *nēm-xoti qāriy sāt sāt mānē nag sis-vori totuŋkwē ul lulēn, ma'il-vori totuŋkwē ul minēn* semmiféle istenkét uraló hét-hét földrészre te többé háterőd tüntetésére ne állj, mell-erőd tüntetésére ne menj 154. *ne minnē nēriy sām kinsuŋkwē ti minē'im* nő-járó nős vidéket megyek im keresni 284. kondai: *tonātēl khōnt atox té mēnēs* s azzal im hadat gyűjteni ment 229.

III. k. *tāl xujne mārišēm nortuŋkwē xasli manituŋkwē jāmīle'im, taŋkw manituŋkwē minīle'im* télalvó földcskémét beteríteni mohot tépni járdalok, moszatot tépni mendegélek 141. *qššā taipā taiy tār viššentankwē sisin paul sisin ti minilāli* vékony szálú szálas gyökeret hozni im a mögös falu mögé mendegél 382.

IV. k. *nē tāltuŋkwē ti minē'im* nőt szánra ültetni megyek im el 29. *am nēt-jot pil vātūkwē ti minē'im* én a nőekkel bogyót szedni megyek 82, 82. *takkāt sārkiy vāŋkāti pūruŋkwē ti minei'* ezzel elmentek megfogni a magában legelésző réntehént 142. *qlp jāřā-nur ūawlunkwē minī* a hős atyai bosszúokát megy üldözni 149. *am xul ališlankwē mināsēm* én halat fogni mentem 240. *pōr-sān totuŋkwē jūw ti mini* hogy ikraját elvigye, im visszamegy 246. *vit-xul ališlankwē minēs vízi halat* ment halászni 293. *at-kē sunsi: ta-ti vāssi' taw-pāltā manēr kinsuŋkwē minē'im* ha nem néz, akkor többé mit mennék hozzá keresni 327. *Xūn vornē, man xul ališlankwē minē'in, karr ša'itekli-ke: nayēn sāt ūajtekli* ha az erdőbe vagy halat fogni méssz s a rigó fütüül, neked szerencsét jósol 414. *nāŋkw—latti—mār kinšux nāi minēn* te — úgy mond — mit keresni méssz 317. *qm khulmē kēnsuŋ ūlmēyēs mēnam* én halat keresni álmosan megyek 267. *molti akw'māt Tāp-jō tqłkhēt ūlēm khom vuj aŋšuxnē ūqłtēs toni-poqlt vuor kēnsuŋ mēnēs* néhány év előtt egy ember, ki a Tap

folyó forrásvidékén lakott az állatöregre esküdött, azután vadászni ment 412. *Küsey pöülēj khom vuor kénsoz ménés* egy kuszeng-falvi ember vadászni ment 413. *ánčuz, täutné minén khöl ülésloy* öreg, menj a folyóhoz halat fogni 351. *uz khätél tärēj tñi kiškälēj kun-minäs* egy napon a medve kiment enni valót keresni 357. *mät mät-ütin minēm nē kiškälēj* más vidékre megyek nőt keresni 357.

Személyragos tárgygyal: II. k. *am nēm totuŋkwé mine'im* én feleségemet megyek elhozni 127. *kērij aulēp jelpij sirejim tawän süsseltanŋkwé ti mine'im* vas végű szent kardocskámat övele megnezetni megyek én 138.

III. k. *añ žūrēm sispä sisij ūālū vortuŋkwé mini* most ama három háttal való hátas fajdtörét felpezckelni megyek 378.

IV. k. *mēn Ālp jā'i-pīmēn kinsuŋkwé minēn-timēn* mi Hős atyánkfiát megyünk keresni 154. *ujšāt lēsij žum āškēm... kinsuŋkwé amki mine'im* jávorfogó hét vadászhurkos férfi atyuskámat keresni magam megyek 200. *alnē žumitā ārpitā sunsuŋkwé ti mini* az az ember, a ki fog, im elmegy czégéjét megnézni 246. *manārem totuŋkwé žan-pält mine'im* mimet vinni mehetek a fejedelemhez 337.

2. A *mini* után különösen a *živ-* «jön» és *jāli* «jár» van legszámosabban képviselve.

I. k. *manā tēnē tēp jāremné patsén tönū am-pältēm pojksuŋkwé jisēn* talán enni való étel szükségébe estél, azért könyörögni jöttél én hozzám 144, 150. *ti naŋ sātēm ēlēm-žalāsēn ēžželanē simānl man ūrél pojžtētŋkwé, pōlnē alpi alpiānl man ūrél rē'iltuŋkwé, naŋ sātēm vit-žulēn, vor-ujn-manēr sormēl aluŋkwé man ūrél kātēn pat-tuŋkwe, ti nqmt kinsuŋkwé naŋ-palten ti jisēm; mat ūrél lāwilēn* ezen igédre termett embereid éhező sziveiket mi módon csillapítsák, fázó testeiket mi módon melegítsék, hogy igédre termett vízi haladat, erdei vadadat minő halállal öljek meg, minő módon ejtsék kézbe, erre nézve jöttem im én te hozzád tanácsot kérni 150.

II. k. *am qsnē pžrij ūs saw žumim pūrlažtuŋkwé, jiržatuŋkwé ti žiut birtokomat tevő fias városom sok embere ételáldozatot hozni, véráldozatot hozni jön* 282. *nēt pūrlažtož tqu té žist* a nők im oda jöttek étellel áldozni 231.

III. k. *taw tajēž akw'tulit ūlā žum am-pältēm jonžuŋkwé žūū žiut* elvégre ugyan ez az egy magasságú négy férfi én hozzám játszani hogyan jönne 274.

IV. k. *mōt ūsānēl vātalažtuŋkwé žim vata-žum-karapli pāi' ti*

pūxāts egy másik városból kereskedni jött kereskedő ember hajója im a parthoz kötött 331. *ań kankēm-pālt mujluykwē jisēm* most jöttem bátyámhoz vendégeskedni 343. *tuslejij jisēm* vadászni jöttem 369. *jū-pū!* — *lānt* — *khunāx ā jisēne am-pāxēm nātoŋ* testvérek! — mond — hogyan nem jöttetek hozzám segídezni 355. *ām qlēm, am-jitelēm pūkhqtoŋ jājin* itt vagyok én, gyere velem összehozkodni 352.

Tárggyal: I. k. *nay-pāltēn nqmēt kinsuykwē jisem* te hozzád tanácsot kéni jöttem 138, 139, 146, 148. *pīkwē, manēr vārunkwē jisēn* fiacskám mit cselekedni (miért) jöttél 155.

II. k. *am lānxēm xasit nē minēm nēriŋ sām kinsuykwē voss jiw* hadd jöjjön az én utam hosszában nőjáró nős vidéket ke-resni 295.

IV. k. *ālp!* *jāy-ā-nur nāwluykwē ālp jājenti* egy hős! — atyai bosszúokát üldözni egy hős jödögél 149. *jelpēŋ soqtēm kwān tāilēmā jāi-poglt ism'it-tur šōšuxw pō jiu* szent hetem eltelte után halotti tort tartani jönnek föl 116. *māŋ noun qraqh ājun ā jisū* mi hozzád pálinkát inni nem jöttünk 346. *mot khum qnlatuy jisū* az idegen fajta embert megtekinteni jöttünk 346. *toj qnlatuy khqlēx jistē* a lakodalmat nézni népség jött 350.

Személyragos tárggyal: III. k. *Toma khūrēm pū jāyān kinsux jiu* Toma három fia atyjukat keresni jö 491. IV. k. *nay mojnē jiwēn, nayēn xajtēluykwē jiu* vendégek jönnek hozzád, téged hősleni jönnek 81.

3. A *jāli* jelentése: «megy, jár, jön, indul».

I. k. *mot khotēl qnšux kēnsōx jālnāt māntēl ankeskē pupi-khwornē ūs te joxtwēs* másnap mialatt az öreg oda jár vadászni, a kigyó ismét eljött az öreg asszonyhoz 168.

II. k. *Sakw-talēx nūsēm-ājkām palt mujluykwē ta jāle'im* Szigva fői nászrokon öregemhez im vendégségbe utazom 258. *sāmij kwol sāmēmnē mujluykwē pā jālākēn* az én szögletes házam szögletébe jer föl, kedves, vendégeskedni 269. *nay ań nqmētēn-ke patnuw kilēn-pālt akw' jurtel mujluykwē jālnuwēmēn, xumlē-mūšēx qlēi', āltulēn sunsuykwē* te hoghya kedved telnék, a te sógorodhoz mennénk együtt vendégségbe megnézni, hogyan élnek és milyen módban vannak 308, 309. Kondai: *nōtoŋ, khqšfēn, oqt jālfēn* hallod-e, nem jönnél segíteni 228. *nāi' kāsijēn mānsēs-ket, tān pōxētān kiutāzw jālkēn* ha a te késed megtompult, eredj csak, köszörüld meg az ő oldalán 229.

IV. k. *am — an-mont kankem nam-χ̄telä — kankem-pält muj-luŋkweke jálnüm én — im most bátyám nevenapja van — bátyám-hoz vendégségbe mennék 326. kankem-pält mujluŋkwe jälém mām̄t kankem mujléptim-utém ti, jüw ti totilém bátyámhoz vendégeskedni menyén, bátyámtól nyert vendégajándékom ez, im viszem haza 328, 330, 341, 343.*

Tárgygyal: I. k. *vitä lq̄sit χ̄l̄l̄y m̄a kinsuŋkwe jäleuw vize bö halottas országot keresni megyünk mi el 94. elem-χ̄l̄l̄s̄ȳem̄nē lili tqtuŋkwe jäle'im én most elmegyek, hogy lelket hozzak embereim-nek 163.*

II. k. *nē minēm nēiy sām kinsuŋkwe voss jäleuw nőjáró nös vidéket menjünk immár keresni 94, 94. nál-jiw totuŋkwe jälän nyilra való fát hozni menjetek 119.*

III. k. *Ās-tēp, tür-tēp vāruŋkwe voss jálnüm obi táplálék, tavi táplálék szerzésére hadd indulok én 378, 378. pil vātūŋkwe oss jälileu teli város sok leányom hadd járunk bogyót szedni 465.*

IV. k. *p̄irés χ̄ujnē s̄ap-jiw sa'iruŋkwe vornē voss jálnüm hadd megyek az erdőbe, hogy a fiúcska fekvőhelye számára rothadt fátörmeléket vágjak 80. sās̄ar, am an q̄ys̄er ūawluŋkwe voss jálnüm ugyan hadd megyek én rókát üldözni 169. khw̄q̄lt khotel khw̄qtäl' nēȳy m̄ō, mojiy m̄ō kensoy jälimen holnapi napon valahová nőjáró vidéket vendégláró vidéket keresni megyünk 374.*

Személyr. tárgygyal: III. k. *kasēm an̄ȳen kinsuŋkwe jälimēn öcsém, menjünk ángyodat keresni 379, 380.*

IV. k. *nḡmtä sunsuŋkwe jäle'im gondolkozását megtekinteni elmegyek 327. sorēm̄nē patēm elem-χ̄l̄l̄s̄ is̄ā nalimēn χ̄̄tel-sis akw'-mūs kwolij māt̄ȳ jälenti ulä-sultmä kwolä-jorä sunsiluŋkwe a meghalt ember árnyéka negyven napon át egyre jár az ő háza tájékára, hogy az ő tüze szikráját, a háza helyét nézdegélje 417.*

Minthogy a *jäli* «menni»-t és «jönni»-t is jelenthet, azért az előbb említett szerkezetek hatással lehetnek ilyen mondat keletkezésére mint: *mōnt kit χ̄um, kankem kwolnēl mujluŋkwe jälēm χ̄ummi'*, *jül-joxtelawäsēm* az imént két férfi, bátyám házából vendégségből jött két férfi ért utól engem IV. k. 329. Valamint «megy» és «jön» egymásnak ellentéte, úgy e szerkezetben is a czélh. ellentétét, az eredethatározót találjuk.

A *jäli*-vel azonos a tavdaiban előforduló *jile* és *ile*. Tárgy-

gyal: IV. k. *kučä-jarmq khqrtqj jilsēm* darabos darát darálni jár-tam 322. Szem. r. t. IV. k. *ämēz ilēm qnlatqj* megyek megnézni magam 357.

4. Mozgást jelentő szó továbbá *jāmi* «jönni» és «járni» jelentéssel: II. k. *akw'māt toz tūjtātēm māmt Lq̄pēz-ārīt pūluḡkwē ti jāmē'it* egy helyt, a mint így rejtőzködöm, a *Lq̄pēz*-beli lányok ím fürödni jönnek 186.

IV. k. *pašēlaztuḡkwē akwān ta jāmentāst* üdvözlésére egymáshoz mentek 142. *ḡān-pālt mujlunḡkwē pālē jāmi* a fejedelemhez vendégségbe menendő felfelé lépdel a parton 331.

Tárgygyal: III. k. *ḡasli manituḡkwē tūl ti jāmile'im* mohot tépdelni jároगतok aztán 142.

IV. k. *pašū vāruḡkwē tū ta jāmente'im* üdvözetlet tenni oda lépdelek 31. *Sinšēr-jā vatān vit āmértanḡkwē nal jāmente'im* a Fehér-buvárkacsa-folyó partjához vizet meríteni mendegélek alá 118. *tē Sinšēr-jā vōtān wūt āmértuḡw nal joqmentāsem* ezen Fehér buvárkacsa folyó partjára lemendégéltem vizet meríteni 114.

Személyr. tárgygyal: II. k. *upā sairuḡkwē ti jāmi* ipját leütni megy 123.

III. *tāl ḡujnē mārišēm nortuḡkwē jāmile'im* télalvó földcséketem beteríteni járdalok 141.

5. Ide tartozik *kwāli*, *kālī* is, a mely «menni»-t, «elmenni»-t jelent. I. k. *tqul mojjij aḡsuz mėnoḡ kwāls* a vendég öreg aztán felkelt, hogy elmenjen 167. *mėnoḡ kwālmā šōut loḡtti* midőn felkelt, hogy elmenjen, szól 167.

II. k. *vāpsēm kwonā voss kwāli jonḡuḡkwē* vőm hadd jöjjön ki a szabadba játszani 123.

IV. k. *karapliḡ vāta-ḡumitā pāi' ḡān-pālt mujlunḡkwē kwāls* hajóbirtokos kereskedő embere fölment a fejedelemhez vendégségbe 337. *nay ās mir-puḡkī' ālnē ḡum am-jurtlēm tēḡkwē, ajuḡkwē ās at kwāle'in* hát te mint a nép feje nem jössz-e szintén velem enni és inni 337.

Tárgygyal: II. k. *nāl'jiw sunsilanḡkwē takwi kwonā kwālēs* a nyilra való fákat megtekinteni maga ment ki 119.

IV. k. *ton jui-pālt vit-tur sḡsuḡkwē pā kwāle'it* azután halotti tort tartani felmennek 121. *am manēr kinsuḡkwē, kuñēr, ḡān-pālt kwāle'im* mit keresni menjek én szegényke a fejedelemhez 337. *pāšt vus, jiw šōuroḡ kālēs* vette a fejszét s kiment fát vágni 358.

uz-mét-éout miñi vorqnèn lo-sqor täitëñ kãls egyszer a menyé az udvarra ment a marhát etetni 368.

Személyr. tárgygyal: I. k. *ékwatü kinsunykwé kwonü ti kwãli* feleségét keresni kimegy 4. *kwãls kwonü mǎ jünit mirä zañstunykwé* ment kifelé, hogy széles e földön való népét tanítsa 152. *mǎ päñz-wit mirä sunsunykwé kwãls* elment széles e földön való népét megtekinteni 156, 158.

6. A mozgást jelentő igék közé tartozik: *zajtü fut*: IV. k. *nǎn tu-éout khaitin ämǎn nǎtöñ* akkor ti fussatok nekem segídezni 354.

Tárgygyal: II. k. *kwol jor-lut šǎpitudnykwé jüw zajtü* a háztájékot rendezni haza fut 127.

7. Továbbá: *molemtajtü siet*: II. k. *Khürém-täl-vuor-pupü vüsné jojtoz molemtajtü* a Három-ölnyi erdei-bálvány városába siet eljutni 231.

8. Ide tartozik továbbá *jojti* átvitt értelmé szerint, mert eredetileg vhová, vmi állapotba való jutást fejez ki, de minthogy e vmibe jutás mozgást igényel, azért «jönni» értelemben is találjuk. II. k. *mosin lu mosnë-ke zöjawét: am pältém pojksunykwé jojtë'it* beteg csont betegsége ha érinti, én hozzám imádkozni jönnek 3. *upä taw-pältä mujlunykwé jojtës* ipja ő hozzá vendégségbe jött 308.

IV. k. *Pulñ-Aut nǎtné kasén . . . mirä zalt mujlunykwé ti jojtü* Obdorszki nyalka öcséd népe között vendégeskedni jön im 141. *ti mortim nǎj änykikwé mujlunykwé jojtülem* ez a madár-repülő déltáji kisasszonyka vendégségbe érkezett 278. *És-taléz zürém nüsmem mujlunykwé jojtäsét* Esz-fői három nászrokonom vendégségbe jött 295.

9. Ide való még *lakwi* «közeledni» s általában mozgást jelent: II. k. *taw-pältä lakwi' anülahtunykwé* közelebb léptek, hogy megcsókolják 97. Tárgygyal: II. k. *sairép-koqtel tärim jglé jǎjtoz kwäné té läkwelts* hogy a fenyőt levágja im fejszés kézzel kiugrott 236.

10. Mozgást jelentenek, de egyszersmind közelebről is meghatározzák azt *sältü* «leszállni», *voili, vailé* «leszállni», *khajé* «betérni» és *jw-jǎjxi* «visszafordulni»-félék.

a) *sältü*: I. k. *numél tǎremnél kër-taxt ti jüw, mǎ kinsunykwé vitén jü ta sältës* hát felülről az égből egy vas buvár-madár jön földet keresni, beleereszkedett a vízbe 1.

b) *voili, vailé*: II. k. *elé önykhwaxts, päiluz nalu té voilës* levetközött és im fürödni a folyóba szállott 225. IV. k. *tän tönq pouäläléñ vailët* leszállnak a tóba fürödni 363.

c) *khajé*: IV. k. *ti muš khul-kēr khojōy khajās* ezen kis házba betért feküdni 369.

d) *jāyzi*: IV. k. *Jēnsiy ūsiy sa'irepā kinsuykw' jūw jāyžēs* Jenysing városbéli fejszójét keresni visszafordult 168.

11. A mozgás képzetét tartalmazzák, bár más a mozgás képzetével összefüggő cselekvést jelölnek a «keresni, jelentkezni, tűnni, találni, lefeküdni, leülni, vágni, fogni»-félék:

a) *kinsi* «keresni». Tárgygyal: I. k. *tūl-ūltté kwol-vāruykwé jiw kissmejäst* azután fát kerestek házépítéshez 72. III. k. *tal xujné mā-kwol vāruykwé xum-nól pēltal mā-saxl kinsile'im tēl* átfekvésére való földi házat készíteni férfi orrának áthatolhatatlan földi halmot keresgének 241.

b) *nēlti*: jelentése tkp. «jelentkezni, előtűnni». I. k. *jolā ramzats, akw' samū tūp nāyžāl sunsuykwā nēltēs* föld alá ásta magát, csupán egy szemét hagyva födetlenül, hogy felfelé nézhessen 12. Tárgygyal: III. k. *tal xujné mākwol vāruykwé tamlē jān' mā-saxl kapaj ti nēilēm* télalvó földi ház készítésére alkalmas nagy földomb, az istenadta tűnt ím elém 141.

c) *xānti* «talál». Tárgygyal: I. k. *kwol-ūnttuykwé nē-matēr at xāntē'it* házépítésre semmit sem találnak 72.

d) *xuji* «lefekszik». I. k. *vitān ajuykwé xujēs* lefeküdt vizéhez, hogy igyék belőle 5. III. k. *ti xāluykwé xujšēm jānkiy kannēl, tūjtiy kannēl tēl elā minēn* hová meghalni feküdtél; ezen jeges térről, havas térről menj el innen 89. — Tárgygyal: I. k. *vit ajuykwé āš xqmi xujēs* ismét hasra feküdt vizet inni 5.

e) *ūnlī, ūnti* «ülni»: II. k. *naurēm jonuykwé tū ūntēlmats* a gyermek játszani oda ülepedett 100. *am laltēm pēnyuykwé ti ūnt-tile'it* velem szemben ím büvölni ülnek le 282. *akw' ānin, akw' sānēn tēykwé ūntsi'* egy tányérhoz, egy csészéhez enni telepedtek 301. *akw' jurtel jūw sāltsi', tēykwé ūntsi', tēsi', ajsi'* együtt bementek, enni kezdtek, ettek, ittak 307. III. k. *tūlmax āpsitā kāt-xqpitā tačātēstā, pēnyuykwé ti ūnttēs* rozomák öcsese keze fejét lecsüggeszti s varázsláshoz ül 120. (ezt a véghatározók közé is lehetne sorolni). IV. k. *pasānānl vārwest, tēykwé, ajuykwé ūntsi'* asztalukat felszerelték, leültek ketten enni és inni 337. *tēn'-ajné pasān vārweš, tēykwé ūntsi'* evő, ivó asztalt rendeztek, enni ültek 340. *tēykwé, ajuykwé ūntset* enni, inni ültek 343. *tuy vōntqnt khqrgulqōy* maga ül (oda) örködni 353. *kwēr pōj-pālēn vōntēs khqrgulqōy* a kemence mögé

ült örködni 367. *kholäitqätän miškerež qš ā miñänt tuslejiy, khargu-
lqtoq vöntē* reggel az ifjú ismét nem megy vadászni örködni ül 367.
tēzw, ājuzw vöntest enni, inni ültek 384. *päsēn puĵ-poqlnē tēzw-
ājox votsēt* az asztal mellé ültek enni és inni 377.

Tárgygyal: IV. k. *ārikwē, am pāxēmne šaj ajunkwē voss ūntnūn*
leánya, űlnél ide mellém csájt inni 65. *puĵk-tqř xartēm saw āĵk
sawēl űnlēm as pāl sāt xansū jinunkwē űntnē pāl xātēlän xuriy pāl
sāl xansū jūntunkwē űntnē pāl xātēlän: sāt at tiniy qulēm jornē ness
punēlän* ti kendőt rántott sok nöcskék, a sok üléssel járó lyukaz-
gató százféle diszítést kiszabni, a mely napon leültök: a mintá-
zott százféle diszítést kivarrni, a mely napon leültök: száz hajú
drága fejetekbe az én kis énekem, az én kis regém drága végét
tegyétek 120.

f) *sa'iri* «vágni». Tárgygyal: IV. k. *vōr-uj alunkwē šqpkēs-ĵiw
sa'irēs* hogy erdei állatot foghasson, csapdafát vágott 294.

g) *pūwi* «fogni». Tárgygyal: IV. k. *nē-tin ojtunkwē sālī sāt-
kem pūwsēm* a nődíj lefizetésére rénet mintegy százat fogtam 40.

12. Indítást, mozgatást kifejező igék: *kēti* «küld», *viššenti*
«hoz», *tqti* «hoz», de itt «visz» jelentéssel.

a) *kēti* «küld»: IV. k. *nāĵēr viš pōřētām kētitē űriläzw* a feje-
delem kis fiát küldi őrizni 379. *xqn xum kēts pāi' cōwunkwē* a feje-
delem embert küldött, hogy őt felhívja 338. *māt ĩne ĵukā-pū ki-
tāntiu khāltērēm-qšēn kharguqltoq* a másik éjjel az asszony fiát kül-
dik örködni a hidra 353.

Tárgygyal: I. k. *Numēl-minnē-tqwlīy Kalm Numi-Tqřēm jāi'z
pīřā-nupēl tānχ totunkwē nānχ kētitā* főnnjáró szárnyas Kalmot N. T.
bátyjához üzenetet vinni felküldi 128. *ĵolā va'ilēmā ĵui-pālt Numi-
Tqřēm xumiänā ělēm-xqlēs-xuri vārunkwē kētitā* alászállta után N. T.
embereit elküldi, hogy csináljanak emberalakot 130. IV. k. *nāĵēr
sqtētänmē nōrthēkēt kērstāzw kētsän* a fejedelem elküldötte kato-
náit a hidak megerősítésére 374. *nāĵēr sqtētänmē nōrtēz sunsox
kētsän* a fejedelem elküldötte katonáit, hogy nézzék meg a hidat
375. *ĵotki pōřētām tē kētitā kholēx űriläzw* középső fiát küldi a nép
őrizetére 378. *āñsux jānu powim kitāntil ēqlkħan kharguqltoq* az
öreg nagyobbik fiát küldi a répa őrizetére 344.

Személyr. tárgygyal: I. k. *jānχ xulax mā jānitā sunsunkwē
qš kētitēn* a hófehér hollót ismét küldik megnézni a föld nagyságát 2.
II. k. *ulā-vittal űnlēptēnē māñ āřikēn sarēlaxtunkwē, pērsēlaxtunkwē*

lāiy kētilālēs tűz, víz nélkül tartott kis leányotokat, hogy töletek kiunszoljam, elszerezzem, [az ügyben] küldött izenetet 248.

b) *vi-* (*viššenti*) «venni, vinni». Tárggyal: III. k. *jiwä-ke māšter valšäm sairunḡwe taw viššentamä* fából való mesteri forgácsot faragni vitte el ő 383. IV. k. *vislén-ke: tārēm ālunḡwē vislén* ha elvetted: világot élni vele vetted el 72.

c) *toti* «vinni». Tárggyal III. k. *jiwä-ke māšter valšäm sairi-lunḡwē totilamä* fából való mesteri forgácsot faragni vitte el 384. IV. k. *āj-tē roḡt-khulēm kiwērt räutoḡ oḡnēm nēnē tātéslén* ezen tűzhely-hamuban kapirgálni miért vittél el engem? 108.

13. Az indítás «csoportjába tartoznak még ezek:

a) *ālmeji* «emelni»: II. k. Személyragos tárggyal: *Numi-Tārēm nētä sairēpayḡwē sirej ālmejis* N. T. kardot emelt, hogy feleségére csapjon 100.

b) *vowi* «hívni»: IV. k. *mōnt nḡmsēm matārēl miḡkwē vōwāsēm* azt hittem az imént, azért hívtak, hogy vmivel megajándékozzanak 330.

c) *lāwi* «rendelni»: I. k. *ti ēlēm-ḡḡlēs-mā'ēs manēr tēḡkwē lāwš'in* ezen ember részére mit rendelsz táplálékul 148. II. k. *Tārēmne ēlä miḡkwē lāwim āḡim, pīḡēm tū ḡün pūwilēm* Tāremtől eladónak rendelt leányom, fiam hogyan tartanám vissza 286. IV. k. *Tārēm ēlä miḡkwē lāum aḡitpīḡēt jārtilunḡwē ḡumlē rāwentāli* a T.-től eladásra rendelt leányokat, fiukat akadályozni hogyan volna megengedve 272.

14. A vogulban epp úgy mint a magyarban is gyakori a czélh. infinitivus olyan kifejezések mellett, mint: «vkinek ereje jut vmi czélra» (*vāḡä joḡti*), «ideje jut» (*pāšē joḡti*); továbbá «vmi van vmi czélra» és ellentéte «vmi nincs vmi czélra». De ezen itt felsorolt kifejezések mellett, mint alább látni fogjuk, inf. helyett a *-nē* képzős igenév is állhat.

a) *vāḡä joḡti* «ereje jut»: I. k. *Sawēḡ-Mā āḡkuw tēpēl tēpēl ātēmātal ünluḡkwē vāḡä at joḡti* kérges Föld-anyánk étellel táplálkozó embere nélkül nem bir megélni 103. IV. k. *taw nḡḡḡ-kwā-lunḡwē vāḡä at joḡtēs* ő neki nem volt ereje felkelni 156. *šimnē jērñē ākwjēri tē lāu aḡḡtil tailēḡ kyḡr-lōkhwnē kwāš toḡērsēm: toḡruḡw wāḡēm at joḡts* egy szívnek tetsző éneket ezen 10 oldalbordával teli kebelzugba habár legyűrni igyekeztem: legyűrni nem birtam 114. *ūnluḡw wāḡēm at joḡti* ülni nincsen erőm 115. *ukin jaḡ-*

vajlon vouän suru jozts nehezen futotta ki erejük, hogy együvé gyűjthessék 370.

Személyragos tárgygyal: IV. k. *ānēm nāyχ-kēnštaykwē vāyēn at jozti* engem felébresztteni nem futja ki erőd 155. *jantuwā pät-tuz woqꝛü at jozti* idegét megfeszíteni nincs elég ereje 312.

b) *pāsē jozte* «ideje jut»: IV. k. *khōrmēt īne tou pāsē jozts khqraulqtoy a* harmadik éjjel az ő ideje érkezett el az örökösre 354. (v. ő. -né-vel alább IV. 369.).

c) *posēm at jozti* «lélekzetem nem jut»: I. k. *šāris-pattēn joztuykwē posēm at jozti* lélekzetem nem futja ki, hogy a tenger fenekére leereszkedjem 161.

d) *qmtā pati* «kedve van»: IV. k. *zumē minuykwē qmtēm pats* férjhez menni kedvem kerekedett 71. Tárgygyal: IV. k. *qulāt zotāl žansā jētuykwē qmtā pati, tū žansātā vōjij pāykel šurtitā* kezdetben, a hová a rajzot tüzdolni kedve tartja, oda mintázza a rajzát zsiros korommal 418., v. ő. *kwālne qmtēn patēs* IV. 326.

e) «Valami nincs»: *kāši ikēm* «kedve nincs»: IV. k. *juvin kāši pēχ ikēm il-mēy* atyjának nagyon nincs kedvére, hogy odaadja 362.

qkhčat ikēm «pénze nincs»: Tárgygyal: IV. k. *aits tullētēy qkhčat ikēm* nődíjat fizetni nincsen pénze 369.

pišēm ikēm «módom nincsen»: Tárgygyal: IV. k. *āχ-ūoxor ālēy pišēm ikēm* nincs módomban semmit sem fogni 369.

tas at ānšē'im «edényem nincsen»: IV. k. *zotāl punuykwē tas at ānšē'im* hová tenni, nincsen edényem 242.

zum at ānšē'im «emberem nincsen»: Személyr. tárgygyal: II. k. *nayēn jū totuykwē nē-mat ajāy zum at ānšē'im* nekem, hogy téged haza vigyen, semminemű apródlegényem nincsen 13.

akw'ujā ātim āli egy állatja hiányzik: III. k. *Tōmil āšēm sāt uj' jēmtuykwē akw' ujā ātim āls* hogy Tomily atyám hét állat felől legyen, egy állatja hiányzott még 467. *Tōmil āšēm sāt χūs uj jēmtuykwē akw' uj ātim* Tomily atyám, hogy százhusz állatot leölt legyen, egy állat hiányzik 445. *vōriy pāl iol-sāt uj namēmne joztuykwē akw' ujim ātim ālēm* erdei vidékbeli 80 állatról híres nevemhez, hogy eljussak, csak egy állatom hiányzott volt 502, 504, 510.

f) Valami van vmi ezélra: II. k. *am nayēn sa'iruykwē manū āqul ānšē'im* nekem számodra vagdalni való micsoda húsom van 12.

Tárggyal: IV. k. *taw lāwi*: *namä kañi ālnätä, tawä manä gntēs vāruḡkwē āñsilēn* ő felel, macska lévén a neve, azt te minő segítség tevése végett tartod 342.

g) «tanácsom van»: I. k. *am manä namēt qñise'im naxēn miḡkwē* micsoda tanácsom van nekem, a melyet neked adhatok 145.

h) *tqulḡati* «elégséges»: IV. k. *atpēn sāli ānēm jūw-tēḡkwē tqulḡate'it* ötven rēn elég nekem ahhoz, hogy belőle ehessenek 44.

15. Célhatározó inf. áll azon kifejezések mellett, a melyek vmire való alkalmatosságot vagy alkalmatlanságot fejeznek ki, s a czél hol nyiltabban jut kifejezésre, hol pedig kevésbé.

a) *morts'i' jēmti* «alkalmassá lesz»: I. k. *mā soḡti' toḡ ti ūntimē, ēlem-ḡalēs ūnluḡkwē mortsi' ti jēmtēm* így alkotódott a föld egyenes állásúvá, most lett alkalmassá, hogy az ember rajta lakjék 37.

b) *lūl mat ḡum* «alkalmatlan (rossz) ember»: IV. k. *as nax mētēlaytuḡkwē lūl mat ḡum* hát te talán vmi alkalmatlan ember volnál-e bérbeszegődésre 331.

c) Vmi jó, szép vmi czélra. Tárggyal: II. k. *nax voipilēn namiy ātērnē Ās-vōj pinuḡkwē[-ke] manä vōtakwē* magadhoz hasonló neves fejedelemasszonyrak, hogy obi zsirt tegyen bele, minő bödönyke 77. III. k. *tāl ḡujnē mā-kwol vāruḡkwē manä jāmēs māšayl ālnätä* Hét átfekvésére való földi házat készíteni minő jeles földhalmoeska volna ez 242.

Személyragos tárgygyal: II. k. *nax voipilēn sujiḡ ātērnē ḡorvōj šuñā pinuḡkwē [-ke] manä sāḡkwē* magadhoz hasonló híres fejedelemnek, hogy apró halzsir bőséget tegyen belé, ah minő dobozka 77.

III. k. *kwonsiy ūrēm-uj-pñē āluḡkwē, jāmuykwē manä jāmēs mākwē* karmos, erős állat fiának ott élni, járni oh minő szép földecske 69. *am ḡuripēm ūnt-uj jāmuykwē-ke manä jāmēs mākwē* magamféle erdei állatnak ott járni oh minő szép földecske 111, 114, 115.

Tárgyhatározóval: III. k. *āḡi kāsiy jāmēs jonḡil jonḡuykwē sorūi vānsiy jātēl mā* leánynak vigasságos jeles játékot rajta játszani arany pázsitos kedves hely 39. (v. ő. *jonḡi jonḡenē kwol* III. 377).

16. S végül fel kell még említeni a helyben történő cselekvésnek valami czélra való irányulását. Így:

a) *tuišpi* «állni»: IV. k. *taw tit tūšpés jäktluŋkwé* ő állott itt a vagdaláshoz 180. Tárggyal: IV. k. *ńér-čou pqr poŋ arkkéŋ tōń-šepēm, khom-pāley ilāntūl ŋomél* a hánszor csak fejem fésülni állok felülről egy manó jó 367.

b) *χulti* «marad»: II. k. *pūt vārńé akw'-χum-pi' āńém χultnū: ti sēmél vitép tēpiŋ Ta'itēm kojuykwé* üstömet rendező egy ember hadd maradjon nekem: ezen fekete vízű, táplálékos Szoszvámat követni 142.

c) *pojerti* «megáldani»: II. k. *ŋmés ēlēm kholés ŋartél oloχ pō-ŋjertēn* hogy jó emberekkel együtt élhessek, áldj meg 377.

Nyíltan kifejezve találjuk még a czélt e kivételes példában: IV. k. *am χumlé χaišilēm: naŋēn manā lāŋχ minuykwé mat māχ-pā matēr ēri* én honnan tudom, hogy neked micsoda útra menő mi fajta holmi kell 147. Az inf. itt mint czéljelző fordul elő, de az ilyen esetek kivétel számba mennek (néhány sorral alább -né áll).

III. Infinitivus mint tárgy.

A mint már a végh. tárgyalásánál jeleztem, a *pati*-nak «kezd» értelemben való használata a vele járó infinitivust már a tárgyhatározóhoz közel állónak tünteti fel. A belekezdés mozzanata némely fordulatban kissé elhomályosult a nyelvérzék előtt, a cselekvés megindulását, megkezdését okozó tényező képzele háttérbe szorult s pusztán magának a cselekvésnek egyszerű megindulása nyert fontosságot, mintegy pusztán az ötlött a néző szemébe. Ily módon válhatott a belekezdést (*pati* «esik»), nekiesést jelentő ige csupán a cselekvés kezdetét, beállását jelző szóvá minden tekintet nélkül arra, hogy ki v. mi a cselekvés folyásának indító oka. A *pati*, a mely eredetileg «esni»-t jelent, így lett sokszor csupán a cselekvés kezdetét jelölő szóvá, a mit a magyarban az *-ül* végű inchoativumokkal is kifejezhetünk. A jövőre tekintve felvette a magyar *fog* jelentését, a mint a két szónak küzdelmét a futurum jelöléséért a régi magyar nyelvben figyelemmel kísérhetjük, míg végre a *fog* kizárólagos uralomra jutott. Ha már most a cselekvés megkezdését vkinek akarától függőnek akarjuk feltüntetni, akkor a *pati*-t az «akarni» szóval is fordíthatjuk, de az akarás mellett a megkezdés, beállítás képzele is igen élénken érezhető. Ilyen akarást fejez ki *pati* a következőkben:

III. k. *nay tajəz ti sirij kwol kwoni-pälēn kwālunkw' patikēn* — *zūrēm surēm āli* te később, ha majd ezen tetőrudas ház külső részére akarnál kikelni — három nyílása van 217.

IV. k. *kərzatunkwē-ke patē'im: ājzā sip zūrēm zəpt kēre'im* ha be akarok fogni, hófajd nyakú három rénökröt fogok be 42. *jūw-ke minunkwē patnūw zotēm ul šāpītēnukälēm* ha haza akarna menni, hogyan is ne szerelném fel 46. *jol-zujunkwē-ke patnuwēmēn ul akw' jot zujnuwēmēn* ha lefeküdni akarunk, vajjon nem fogunk-e együtt feküdni 46.

A *pati*-hoz hasonló fejlődést mutat fel a *jēmti*, a mely eredetileg vmely állapotba jutást jelent, majd a vmivé levés folyamatának megkezdését, beállítását, s végre ha ez az átalakító folyamat vkinek akaratától függ, akarást, kívánást is jelent:

Még inkább végh., mint tárgy az inf. ebben a példában. Tárggyal: I. k. *man gstal ālpā jājēn kēlp ajunkwē jēmtsēn* talán eszeveszettségemben atyád vérét inni kerekedett kedved 115.

Határozottabb az inf. tárgyi volta ezekben: II. k. *ān ti ākun-ēkwā zotāl totunkwē jēmtilāslēn* hát te ezt a nénéd-asszonyt ugyan hová akartad elvinni 129. IV. k. *vit ajunkwē jēmti: vājēn-lu kit-zājēn ul uslē'in* ha vizet inni kíván, te a két vállcsontod ne fárszd 95.

Személyr. tárggyal IV. *ānēm taw sēpānēl ajunkwē jēmtilēstā* ő engem varázsitalal meg akart itatni 343.

Ezek analogiája nyomán keletkezettek a többi tárgyi infinitivusok és valószínűleg először azok az igék vették maguk mellé az inf.-t tárgy helyébe, a melyek akarást fejeznek ki. Ilyenek:

1. *tānri* «akar»: I. k. *q̄tēr-vāpsi' ālunkwē-ke tānre'in pasānnē tī ūnttēn* ha kedves vönk akarsz lenni, ülj le az asztalhoz 22. *tī ūnlēnē māūw-pāltē-ke ālunkwē-ke tānreuw: at sāt tal kwāli' tip-tār-nēl sazunkwā* ha ezen lakó földünkön élni akarunk, 500 ölnyi kötelet kell fonnii fűzfagyökérből 70. II. k. *ēlālē ālnē posij zq̄tāl-nē ālunkwē taw at tānre's* további élet fényes napjait megélni nem akarta 310. IV. k. *jā, kit zumiāyā ajunkwē kwoss tānrei', taw at tārātiāyā* hát, a mint két embere inni akar, ő nem engedi meg azt számukra 341. *āri zumnē minunkwē at tānri* a leány férjhez menni nem akar 82. *kērt-kel khajtuž tānre'n, ān loqtqu moři-tōrmi khannē tīt pašnē ōn tū jōkhtālēn* ha valóban futni akarsz amaz emlegetett ég és föld összeilleszkedő töve tájáig, oda várj el engemet 316.

Tárgygyal: II. k. *kwonél sältém ajij xum-pi' sairuykwé tãnjiri* a kívülről jövő apródot szét akarja vágni 20. IV. k. *takw ünli sassü qtérnél manér viykwé tãnjijin* a magában lakó törzstelepes fejedelemtől mit akartok elvenni 83. *manér nan ési-pãns' totuykwé tãnjijin* micsoda, ti dicsekedni akartok 181.

A tavadainak is van egy külön akarást kifejező igéje (*vãte*), a mely «készülni» jelentésben is előfordul, tehát használata megegyezik a *pati*-éval s igazolja a nála feltételezett jelentésfejlődést. IV. k. *To's-põntél tãrëv tãtuy vãtel* fogatlan medve harapni akar 404. *posoy tãrëv-jitel qs uz-pqr il-vãzëtoy vãtlëm* a fényes eget akarom még egyszer látni 354. *jãu powãni uzsãl-khumme aqlãtlët ; nãjãrën tãnëx tãtuy vãtãlilãn* bátyjai nézik a rézembert, maguk akarják vinni a fejedelemhez 345.

Tárgygyal: IV. k. *khajar nãjãr-pou sipqãl ti nãjãr-ãumi niwu nõpluy vãtelil* az álnok fejedelemti Sinpal ezt a fejedelemleányt nőül akarja szerezni 347. *nuyëx-põnën äcãl kiskãlõy vãtlën, ëntãm äm-põnëm äcãl kiskãlõy vãtlën* magadra akarsz e halált keresni, vagy pedig én reám akarsz halált keresni 353, 354. *ãnëux tõlmoxmë il-püy vãtãlil* az öreg el akarja fogni a tolvajt 356. *serkësmi il-pãtitëy vãtãlil* le akarja lóni a sast 361.

2. Az igék másik csoportja, a melylyel tárgyi infinitivusok kapcsolatosak, a tudást kifejező igék csoportja, a mely, úgy látszik, pusztán analogia útján vette fel az inf.-t tárgyul.

I. k. *nay mãrsuykwé xãse'in* te buvárkodni tudsz 161.

II. k. *am puykëm-tãlëx najil ãluykwé at xãse'im, puykënum-pãl qtãrël ãluykwé at xãse'im* én magam fölött való úrasszony-nyal élni nem tudok, magam fölött való úrral élni nem tudok 301.

IV. k. *mãn voikën xürëm xãptëm minuykwé xãse'it* az én három kis fehér rénökröm ügyesen mendegél 11, 12. *Jãni'-paul kankwën xãjtuykwé xãsei'* Nagyfalu terecskéjére el tud futni 17. *jãnitëm-ke saw xum xãlt kulejtaykwé xãse'im* a magam nagyságához képest, sok ember között tudok sétálgatni 19. *ãsëm-pi' saw rãwn'-ut jot ãluykwé xãse'im* atyám fiai sok rokonságával tudok társalogni 19. *vãtãlaytuykwé at xãsi* kereskedni nem tud 324.

Tárgygyal: I. k. *tül-ülttë xoti xum at xãsi por vãrunkwé* azután némelyik férfi nem tud tutajt csinálni 71.

IV. k. *xqsã tump, jqmës nõqrãnës vãntuykwé xãse'it* a hosszú hegyközön, a jeles bérceken a rénnnyáját ügyesen vezetik 12. *pori'*

talex jamés kwolkém q̄n̄suykwé x̄āsilem fűszár fejéhez hasonlatos esinos házacskát tudok tartani 15. *Ta'it-pāx saw jāykelmä xaj-tuykwé x̄āsei'* a Szoszva-melléki sok kis tavat végig tudja futni 17. *ūri nē jamés s̄ānim x̄ujiptalim j̄gmés k̄āt̄āȳemt̄el j̄gmés v̄ārn'-ut v̄ā-ruykwé x̄āssēm* őrző nő jó anyám dédelgette két jó kezemmel jó munkát készíteni tanultam 18. *jamés tēp, jamés ajn'ut tēykwé, ajuykwé x̄āse'im* jó ételt, jó italt tudok enni, inni 19. *x̄āriy jamés ānēs-qul āltuykwé am ās x̄āsilem* bikával járó szép gülyavéget egybecsatolni én szintén tudok 56. *am nāyēn k̄ātēn jānit ta'il v̄ā-ruykwé at x̄āsilem* én neked kezedhez mért ruhát készíteni nem tudok 57. *x̄ār-tq̄wēl sq̄w̄jā kwol tuštuykwé am ās x̄āsilem* rénbikabőrrel børsátrat fölállítani szintén tudok 57. *mot ūsēt jāluykwé at x̄āsi* más városokat járni nem tud 324.

Személyragos tárgygyal: I. k. *am ēlēm-x̄olēsāyēm ūruykwé at-ké x̄āssūyēn, tēn nātēn-palitēl nāy nājāyēn-ātrāyēn voso ālei'* ha nem tudtad megőrizni az embereimet, azok a te egész életeden át a te gazdáid legyenek 165. IV. k. *porx̄iy uj porx̄ānl p̄ūrintuykwé x̄āsiānēm* derekas állatbeli derekukat ügyesen fogom én 12. *āyim-p̄r̄yēm q̄n̄suykwé x̄āsilem* leányom, fiam el tudom tartani 16.

A tudást jelentő szavak közé tartozik a tavadai *šilē* is, mely szó jelentésének köre nemcsak a tudás jegyét tartalmazza a maga szűkebb voltában, de a német «kann»-nak megfelelőleg általában a képesség kifejezésére is szolgál:

IV. k. *āx-khān ju-ājuy ā šilāntil* egy ember sem bírja kiinni 350. *sq̄n̄qtax̄tālēm — lānt — nonghail toulāluy šilāntēm-ēntām āk* megpróbálom — mond — fölfelé repülni tudok-e, vagy nem 361. *ti q̄ltēn-vōš ām-khāyēm, ām sq̄ntax̄ēmngl sōs, puru-jv̄q̄lōy ā šilāntilēm* ez az aranyváros az enyém, az én szekrényemből lett s nem tudom visszasedni 362. *il-khānštoy ā šiltsēm* megfejteni nem tudtam 401. *juni-pāl joxtoy ā šilkittēl* egymást utólérni nem tudják 402.

Tárgygyal: IV. k. *ut-vānḡhā mil-khā, ut nuy-pāttuy ā šilāntēt* a kút mely, vizet felhozni nem tudnak 347. *tu-kun ajuw-šist tōššī, ajuw ponšoy ā šilānt* ott künn áll az ajtó mögött, az ajtót kinyitni nem tudja 355. *vōsmē sq̄ntax̄ē-kēr jv̄q̄lōy ā šilāntil* a várost nem tudja beszedni szekrényébe 361. *āx-khān ālēy ā šilānt* nem tud semmit sem fogni 369. *arap ajal kolosq̄t junq̄l kolosq̄t joxtoy ā šilāntilān* a szekér előkerekeit az utókerekék utólérni nem tudják 402.

šilē «-hat, -het»: IV. k. *Ulōna il-khašusuy ä šilstil, khañä q̄ls tou* Ilona fel nem ismerhette, ki volt ő 349.

Ide tartozik még *taji* «illik»-nek személyes használata. A jelentésfejlődés az, hogy a mi illik, azt meg lehet tenni s a mit tenni lehet, vagy tudom vagy nem tudom megcsinálni, úgy hogy *taji* «tudni»-t is jelenthet: II. k. *muj-māžēm jožtnänēl anēm mont kwā-tuykwē at tajilēn* a vendégnépség megérkezte óta, vajjon nem tudtál-e engem már régebben fölkelteni 300.

Úgy a szellemi, mint a testi képességet kifejezi a vogul *vērmi*, *vērīti*, megfelel tehát a magyar «bír»-nak. A *vērīti* jelentése lehet tehát «bír», «-hat, -het» és «tud»:

a) *vērīti* «bírni»: IV. k. *man akwät q̄luykwē at vērīteu* mi nem ölni bírunk együtt élni 410.

Tárgygyal: I. k. *ēlēm-χqlēs naq̄iy tq̄rēm ūnti-pēl nay nayki vōruj aluykwē ul vērmen, vit-χul aluykwē ul vērmen* az ember idejebeli világ beálltával te magad erdei állatot ölni ne bírh, vízi halat ne bírh 3.

Személyr. tárgygyal: IV. k. *jänmältēm āritā ēlā m̄nykwē at vērmitā* felnevelt leányát ő nem volna képes férjhez adni 32. *sqr̄ā tittuykwē vērme'im* hasát megtölteni bírom 74. *alpit mastuykwē vērme'im* testét öltöztetni bírom 74.

b) *vērīti* «-hat, -het»: IV. k. *tī-mortēs vōt nāyrāmēs, lūluykwē at vērīte'in* oly annyira neki erősödött a szél, hogy meg nem állhatni előtte 333.

Személyragos tárgygyal: IV. k. *anēm m̄nykwē japrišēm at vēr-milēn* engem bácsikám oda nem adhatsz 32. *nay anēm jōrēl m̄nykwē at vēr-milēn* te ahhoz engem erővel nem adhatsz 32.

c) *vērīti* «tudni»: IV. k. *am mat-χūrīp ālsēm, jūntsuykwē vērme'im* én bármilyen voltam, varrni tudok 15. *χūrmintāi' jū-nīrēm-taykwē anēm at vērmitēn* harmadszor visszaragadni nem fognak tudni engem 61.

Személyr. tárgygyal: IV. k. *am kwoss talkwē āsēm : kwolēm q̄n-šuykwē vērme'im* én habár alacsonyka vagyok, tudom rendbe tartani házamat 59.

d) *vērēmžati* (reflex.): IV. k. *ta jui-pālt tan jotani q̄luykwē vērēmžatsēm* ezek után bele tudtam törödni, hogy velük éljek 59.

vērmi jelentésében fordul elő egy példában *āsti*, mely elkészülést jelent eredetileg s mint ilyen a munka befejezését s ennek

alapján a munkára való képesség igazolását fejezi ki s azért vehette fel a «bír» jelentést is alkalmi használatban: IV. k. *nētā nāŋŋ-kēštuhkwé at āstitū* neje felkölteni nem bírja 155.

Érdekes *pasäpi* «keresztül hatolni» szónak «-hat, -het» értelemben való használata, a mit szintén a keresztül hatolásra való képességből lehet csak megmagyarázni; cselekvő alakban csak egy példát találtam: I. k. *vāssi' minuhkwé at pasäpimēn* tovább már nem hatolhatunk 16.

3. Az idetartozó igéknek harmadik csoportja rendelést, mondást, parancsolást fejez ki, és pedig a mondásnak mind ezen három árnyalatát a *lāwi* ige tünteti fel. Ha névszóval való szerkesztési módját tekintjük ez igének, azt kétfelének találjuk egy jelentés mellett, még pedig a személyi tárgy vagy accusativus vagy dativus lehet; az első esetben a dolog tárgya *-l* raggal ellátott tárgyhatározó lesz, a másodikban pedig valóságos tárgy. De lássunk példákat: *nayēn tēl manā sis-jarēl lāwilēm* neked most már minő háterőt rendeljek I. k. 143. *am nayēn jūw tēnē ūir-saw lāwe'im* én neked megenni való vesszőbimbót fogok rendelni III. k. 77. Hogy *nayēn* az első esetben csakugyan accusativus, azt alább az infinitívussal álló példák is bizonyítani fogják. Az infinitívusokat is e két esettel kell azonosítani, mert vannak példák, hol a személyi tárgy kétségkívül accusativus és viszont másutt dativus vagy vele egyrangú határozó. Az infinitívusokat tehát két csoportra kell osztanunk: az első csoportot azok alkotják, a melyeknél az inf. *-l* végű tárgyhatározónak felel meg.

a) I. k. *man ūrēl āluykwé lāwe'in* miképpen renedeled, hogy éljenek 148. *ēlēm-ŋlēs natij tārēm man ūrēl āluykwé lāwilēm* miképpen renedeled, hogy meglegyen az embernek életidővel való világa 155. (*tārēm* nyilván ragtalan acc.). *tēl am nayēn ŋumlē-mus āluykwé lāwilēm* miképpen rendeljem immár, hogy te élj 158. IV. k. *manau ŋum-mūs āluykwé lāwe'in* hogyan renedeled te, hogy mi éljünk 410. (*manau* itt világosan accusativus). *a-manā akwāt āluykwé, a manā laŋwā lāwilēm* vajjon együtt élünk, vagy pedig szanaszét renedeled-e 410.

Személyr. tárggyal: I. k. *vīt-ŋulēm aluykwé man ūrēl lāwilēm* miképpen rendeljem immár én neked, hogy igémre termett vízi halamat fogjad 151.

b) Második csoport: *lāwi* «mondani» jelentéssel. Tárggyal:

I. k. *Sorni-Kworès jüükwé, Sorni-Kworès ášukwé námér jiwep salik poxéné sāt tōmil, sāt pawél lāwés tārātanjkwé* Arany Kw. atyuska... sűrű fájú fekete bozót oldalába hét jávorünöt, hét jávortulkot mondta, hogy alábocsát 92.

lāwi «igér»: IV. k. *mōlāl ti porān lāwsēm joxtunjkwé* tegnap erre az időre ígértem, hogy megjövök 333.

A tavdaiban *lāwé* «parancsol»: IV. k. *ti-šout nājār uxsal-khumme turmā-khulén tqtuy läustil* ekkor a fejedelem megparancsolta, hogy a rézembert a toronyba vigyék 345. *korolten vātuy läustil mot khummé uss qnlqtlét* megparancsolta, hogy hívják meg a királyokat hadd lássák az idegenfajta embert 345.

Személyragos tárgygyal: IV. k. *nājār kharqulétén il-qštés, tänän turmān il-ōttuy läustil* a fejedelem megharagudott az örökre s megparancsolta, hogy csukják be őket a toronyba 346. *ti šout saltattén qkhsqł towimé täul šāšuy läustil* azután megparancsolta a katonáknak, hogy öt teli borítsák pénzzel 345.

A *lāwi*-hoz csatlakozik még az «intézni» (*šāpiti*) szó annyival is inkább, mert ez egyetlen mondatban mondást kifejező szóval is helyettesíthető. I. k. *mā jānit mirā akw'nē, au žum akw'-jurtél qłunjkwé šāpitiänä* széles e földön való népében, hogy egy nő s egy férfi együtt éljen, úgy intézi 156.

4. A mondást kifejező igék csoportjával rokon a tanulást kifejező igék csoportja. Tanúlni mellett a magyarral egyezőleg a vogulban szintén tárgyi infinitivust találunk; pl. *kwonsiy uj tāt ti žanšulälēm* karmos állatot vettek im észre III. k. 360.

Tárgygyal: IV. k. *pāntä āpā nuwitunjkwé žanšulēs* sógora megtanult böcsöt ringatni 294. *kōk pūtunjkwé žanšulēs* megtanult madarat bökdösni 295.

A mint a véghatározónál jeleztem, *nqmsi* mellett tárgy is állhat s ilyen szerkezetűnek tartom ezt a példát: IV. k. *āšjēž-pāl aj Vašékēm nqmsētä žurij nē žurim vijkwé täkwitän, vesij nē vēšēm vijkwé täkwitän* bekecses kis Vaszilikám azt gondolta, hogy formás nőnek formámat magának veszi, szépséges nőnek szépségemet magának veszi 74.

Kétes ugyan az inf.-nak tárgyi volta, de azért ide sorolom ezt a példát: IV. k. *sūp-ērī' ēryunjkwé kāsij nē āšēm* szájbéli éneklésben kedvet lelő nő vagyok 18. (v. ö. *jüntné juntmil kāsij nē āšēm* varrni való varrásban kedvet lelő nő vagyok u. o.).

IV. Infinitivus mint alany.

Hogy miképpen fejlődhetett az inf. bizonyos igék mellett véghatározóból alanynyá, ezt a fejlődési folyamatot az ÉV. *ēri* «kell» világítja meg, a mennyiben alapjában véve annyit tesz mint «szükségem van vmire» (v. ö. BUDENZ magyarázatát a cseremiszi *küleš* mellett álló inf.-ra vonatkozólag NyK. IV. 83.). A «kell» jelentésű *ēri*-nek az alkalmazása túlnyomólag személytelen, s ennél fogva a személyes alany lappangásban lévén, a nyelvhasználat a mellette álló inf.-t tette alanynyá. De a magyarban és a vogulban is két példában találunk nyomokat arra nézve, hogy a nyelvhasználat az illető lélektani alanyt igyekszik grammatikailag is érvényre juttatni az inf.-nak alanyi szerepével szemben. S ez az újabb fejlődés nem is talál nagy akadályt az inf. alanyi alkalmazásában, a mennyiben az inf. alanyi voltának érzése annak másféle használata miatt nem oly intenzív a nyelvtudatban. Így pl. ebben a magyar kifejezésben: «tessék leülni» a lélektani alany azoknak a személyeknek a képzete, a kikhez ezt a felszólítást intézik, de minthogy a lélektani alany grammatikailag is érvényesülni törekszik, azért mondjuk: «tessenek leülni».

Az említett két vogul példa a következő: III. k. *tatiänem nänyχ vortunkwē ēre'it* ezen szerszámaimat fel kell peczkelni 378. IV. k. *taw am lünšimēm manēr žulili! χōγγžän alwäst, χaššānykwē ēre'it* hiszen ha én sirok, abból mi támad, meg kell tudni, ki ölte meg őket 171.

Az *ēri*-nek személyes használata tehát mindössze csak a többes szám harmadik személyére szorítkozik, úgy mint az előbb említett magyar példában. Ha mármost ezt a két példát szemügyre vesszük, akkor azt látjuk, hogy itt valószínűleg más ok működött közre az *ēri*-nek személyessé változására, mint a fent említett magyar példában. A lélektani alanyt mindkét példában egyszámú dativusban állónak kell gondolni; így tehát az nem lehetett hatással az *ēri*-re, mert ez itt többesszámban áll; de igenis az ilyen példák analogiájára mint: *titit ās mēykwē ēre'it* ezek *mēnkw*-nek lesznek alkalmasak I. 130. a nyelvérzék az inf.-tól függő többes számú tárgyat alanynak vette, s ez volt közvetlen hatással az *ēri*-nek többesszámban való alkalmazására.

Az infinitivusi alanyval járó igék közül legyakoribb alkalmazású az *ēri* «kell».

II. k. *atiŋ-ke* — *ŋamsi* — *jälunŋkwē ēri* nem lehet máskép — gondolja — indulni kell 55. *tīl ās kāsunŋkwē ēri* ezenkívül is kell még versenyt futni 116.

III. k. *kwolēmnē jūw minunŋkwē ēri* házamba vissza kell mennem 68. *Voikēn-Tārēm āšēmnē sar lāwunŋkwē ēri* Fehér-Ég apuskámnak végre meg kell mondani 72. *ti šas joli mán'ānēm minunŋkwē ēri* nekem rögtön menni kell az alvilági földre 116. *sar ānēm tū jälunŋkwē ēri* no nekem oda kell mennem 119.

IV. k. *jātū ēkwā, kwon kwālunŋkwē ēri* hallod-e asszony, ki kell mennünk 142. *moj-ŋum joŋts, jirŋatunŋkwē ēri* vendég érkezett, áldozni kell 142. *pā minunŋkwē ēri* föl kell menni a partra 246. *pāi' vōwunŋkwē ēri* fel kell őt hívni 337.

Tárgygyal: I. k. *nīlā sāmā-mūšŋjēl nīlā votā ūnttunŋkwē ēri* a négy szöglete szerint négy kártust kell oda állítani 70. *ēlēm-ŋalēs ŋatiŋ tārēm sāŋkēmtanŋkwē ēri* az ember idejebeli világot kell teremteni 128. *ti as lap-lēŋktāsunŋkwē ēri* ezt a lyukat be kell dugni 163.

II. k. *manā jaut viŋkwē ēri* minő ijat kell elővenni 6. *ēri'-ke totunŋkwē ēri*: *ēri'* *toteūw* ha tovább kell vinnünk az éneket, hát vigyük tovább 23. *kwol-jor šāpitunŋkwē [ēri]**) a háztájékat rendezni kell 127.

Személyragos tárgygyal: I. k. *aŋ Jeli-ūs ājkā akiūw inēt joŋti, tawā ās kitilanŋkwē ēri* Jeli városbeli öreg nagybácsink még nem jött el, őt is meg kell kérdezni 74.

II. k. *muj-māžēm joŋtnānēl ānēm mōnt kwāltunŋkwē [ērēs]**) a vendég nép megérkezte óta engem már rég fel kellett volna költened 308.

IV. k. *ŋamsi*: *nāřēm sunsunŋkwē ēri* gondolja magában: néz-nem kell Uralhegyemet 80. *Xars-ŋars-uj saka pēlpis ŋajiti pum-ki-wért, tawā pūŋunŋkwē ošmarinīs ēri* a haris madár nagyon gyorsan futkos a fűben, őt megfogni furfangosan kell 414.

Az ÉV. *ēri*-nek a Kl. K.-ban *koqrež*, a tavdaiban *kērūž* felel meg jelentésre nézve. E szót MUNKÁCSI nyelvtanában tatár eredetűnek mondja, s a kondaiban mint célhatározói névutó is előfordul *ne-koqrež* «mi végett». Igei természete, úgy látszik, nem igen ele-

*) MUNKÁCSITÓL a REGULY-féle szöveg átírásában kiegészítve.

ven a kondaiban, mert egy esetben *ulés* «volt»-tal kiegészítve találjuk.

Tavdai: IV. k. *kālu ponšas punēm, tārktētuj kērūz* a kötél meg van fonva, alá kell bocsátkozni 347. *ām pāsēm jozts, khompālēnēn minēy kērūz* eljött az én időm, a manóhoz kell mennem 362. | kondai: IV. k. *vuj-ańšuznē ĩra noltōz oqt koqrēz* nem kell az állat-öregre sohasem esküdni 413.

Ragos tárggyal: IV. k. *lhulmē laxwē räutoz koqrēz ūlēs, nāi' tokhwē vāztēslēn* a hamvát szét kellett volna szórni, te csak úgy hánytad szét 381. *tin lattiji: Vuot-Pop'-ańšuzmē nuk kinsiluz, lāp-lāzw [koqrēz]* ők mondják: a Szélistenke öreget föl kell keresni és le kell ölni 311.

Ilyen személytelenül használt ige még *rāwi*, melynek azonban más jelentésben személyes használata is divik. Jelentése: «szabad».

I. k. *at kwoss kwon kwālujkwē rāwi, ti žātel ēkwatā kinsujkwē kwonā ti kwāli* habár kimennie nem szabad, e napra feleségét keresni ím kimegy 4.

Tárggyal: I. k. *vit ajujkwē tit at rāwi* vizet inni itt nem szabad 5. IV. k. *manēr vārujkwē rāwi* mit lehet (szabad) tenni 141. *T'qřēm elā miykwē lāum ārit-přřēt jārtilajkwē žumlē rāwentāli* a T'qřēmtől eladásra rendelt leányokat, fiúkat akadályozni hogyan volna szabad 272.

Közel áll az *at rāwi* jelentéséhez az *at šāpili* és *at taji* kifejezés, mely két ige ebben az egy példában van egyesítve: III. k. *nay žuripēn ūnt-ujin tūl kwālujkwē at šāpili, at taji* magadféle erdei állatnak ottan kikelni nem járja, nem illik 217.

Taji eredeti jelentése: «illik», s ennek alapján fejlődött «lehet» jelentése (lásd fent a tárgyhatározói infinitivust), s azért fel lehet venni, hogy *taji*-nak «lehet» jelentése mellett is a tőle függő inf. alany, bár a magyarban tárgynak minősíthető. Ilyen jelentése van e két példában: II. k. *muj-māžēm jožtnānēl ānēm mōnt kwālujkwē manērēnē at taji* a vendégnép megérkezte óta miért nem lehetett engem előbb fölkelteni 306. IV. k. *āřin-přřēn tī' totujkwē manēri' at taji* miért nem lehetne gyermeked ide hozni 340.

Szintén «lehet» jelentést tüntet fel *luli* ezen személytelen alkalmazásban: II. k. *tawān ās žot luli pūwujkwē* neki pedig hogyan lehetett ilyen hamar megfogni 112.

Még egy ige van, a mely a kicsinyítő *-riš* képzővel ellátva az

inf.-t alanynak veszi maga mellé s ez *tēliriš*. Eredeti jelentése: «terem», tagadólag: «nem terem». Az észjárás már most az, hogy a hol nem terem, ott nincs, nem jut, s azért «at *tēliriš* nem telik» értelemben fordul elő ebben az egy példában: IV. k. *tanūnēlnē at tēliriš vārñ-ut vāruḡkwē* nem telik tőlük, hogy vmi munkát készítsenek 58.

Nem egészen világos a *tēlén āli* kifejezés, mely szintén alanyi infinitívussal kapcsolatos: IV. k. *nayēn ānēm mīḡkwē man tēlén āli* engemet odaadni, az hogyan volna a te dolgod 32.

Mint a magyarban, úgy a vogulban is elmaradhat az *āli* «van» ige az állítmányi névszó mellől, s a főnév magában szerepel mint állítmány. Ilyen főnévi állítmányok mellett az ÉV.-ben és a tavdaiban néha inf.-t találunk alanyi szerepben: Ilyen főnevek *sāl*, *kās* s egyebek.

sāl «fájdalom»: IV. k. *mōt pāl nqmtēmtēl žūluḡkwē sāl* másrészt való vágyam szerint itt hagyni sajnálom (tkp. fájdalom) 77.

Személyr. tárgygyal: IV. k. *kwolkēm žūluḡkwē sāl* házaeskám elhagyni fáj 8. *ti Aišukw-tit paulkēm žūluḡkwē sāl* ezen Öregemberpatak torkolati sok dombocskámat elhagyni fáj 8.

kās «kedv»: IV. k. *jäläsḡkwē manä kās, manä pūmēs jár-dalni minő kedv, minő érdekes* 10. *kwoss nār laḡmtēl žarḡtāle'im : upēm-sāntēn ūnuḡkwē ānēm kās* akár meztelenül futkossak, ipam vidékén lakni számomra kedves 84.

A tavdaiban az inf.-nak főnévi állítmány mellett alanyúl való használatára még világosabb példákat találunk, mert a fent tárgyalt esetekben lehet, hogy a *sāl* és *kās* az indulatszókhoz közel áll, s főnévi természetük ilyen alkalmazásban kérdéses, ellenben a tavdaiban kétségkívül főneveket találunk állítmányúl használva. Egy példában még a segédige is megvan az állítmányi névszó mellett: IV. k. *tif qloḡ šaḡ khōrmanqt äcäl sowē* itt élni mind hármunkra halál lesz 355.

Segédige nélkül: IV. k. *lapat khat khqñšim qł : numas-pāl laḡ-sei minēn — äcäl ; qlmḡ-pāl laḡ-sei minēn — jätel* az oszlopon irás van feljegyezve: a jobb oldali út mentén haladni — halál; a baloldali út mentén haladni — éhség 351. *nērjēt laḡ-sei minēn — uttēl* a középső úton haladni viztelenség 352.

S végül vannak egyes melléknevek is, melyek állítmányként fordulnak elő s az alanyt infinitívusban veszik maguk mellé.

I. k. *nētal ālunkwē ās jamēs* nő nélkül élni szintén jó 7.
 IV. k. *toχ ālunkwē mat jamēs* vajjon úgy élni helyes dolog-e? 344.

IV. k. *jamēs naqtēl naχ-pāltēn ālunkwē-ke χotēm lūl: kwonā tāwāln ānēm* ha vmiképpen rossz jó gondolkozással nálad lennem: utasíts ki engemet 326.

V. Szenvedő igével kapcsolatos infinitivus.

A szenvedő alakot a cselekvővel szembe állítva azt találjuk, hogy a szenvedőnek lényegében más szerepe nincs, mint az, hogy más viszonyt tüntet fel alany és állítmány között, mint a cselekvő. A passivum és az activum között fenforgó különbség PAUL szerint (Princ. der Sprachg.³ 255.) csak akkor fejlődhetett ki, a mikor a különbség alany és tárgy között már megvolt. A szenvedő forma a tárgynak alanynyá tételénél fogva igen alkalmas arra, hogy a lélektani alany nyelvtani alanynyá legyen; pl. «engem vernek», itt «engem» a lélektani alany, mert két képzet van összefűzve e mondatban egy egészszé: a saját magam képzete és a verése.

A vogulban az igék szenvedő használata igen gyakori, s ezt a gyakoriságot a nyelvnek ama fent említett törekvéséből magyarázhatjuk, hogy a lélektani alanyt grammatikailag is ki akarja tüntetni. De nemcsak átható igékből képzett passivumokat találunk, mint a magyarban, a mi — mint SCHNEIDER (Nyr. XXII. 66.) mondja — nyelvünk megmásíthatatlan törvénye s oka egyszersmind, hogy a szenvedő szerkezeteket a nyelv elejtette, hanem a vogulban gyakoriak a benhatókból alkotott szenvedő formák is. A vogul nyelv e sajátságánál fogva nemcsak a tulajdonképeni tárgy lehet alany a szenvedő szerkezetekben, hanem a távolabbi tárgy is, mint pl. az angolban. Oka e sajátságnak ismét csak a PAULTól hangsúlyozott törekvés lehet, hogy a lélektani alany lehetőleg grammatikai is legyen. Pl. *joχti* «jut, jön, érkezik» értelemben járatos a vogulságban, tehát benható ige, de szenvedője van, pl.: *taul maχsē elē mēnēmāt uit jāχā šīpkē lotānē an tē joχtaχu* onnan, a mint kissé tovább ment: apjának szürke lova jó im hozzá III. k. 131. *nāχ-aulā sam-posnē at joχtawē* az Uralbérczek végéig szintén nem hat el a szem világa I. k. 36. De azért cselekvő alakban is előfordul: *Numi-Tāχēm āšā unlénē āln siry siriy kwol āwin joχti* N. T. atyja lakó ezüstrúdú, rudas ház ajtajához érkezik I. k. 138. vagy

metaforával: *matne kāt-aulēn joxtsēmēn* vénülő kézre jutotunk I. 136.

Ezekből a példákából is kitetszik az, hogy a vogul mindig a szóban forgó személyt, sőt néha elevebben képzelt, mondhatnám megszemélyesített tárgyat igyekszik grammatikailag alanynak feltüntetni akkor is, ha más valaki jön a szóban levő személyhez. Világos tehát az a törekvés, hogy a mástól véghez vitt új cselekvés is lehetőleg ahhoz a személyhez fűződjék, mint alanyhoz, a mely már előbb is a cselekvés előterében állott és cselekvő alany volt.

De a szenvedő alakok használatában ki kell emelnem még egy mozzanatot, a mely nélkül az inf. mondattani szerepe a szenvedőknél meg sem volna érthető. Arról van ugyanis szó, hogy nemcsak a benhatóknál használatos a távolabbi tárgy alanyul, hanem az áthatóknál is, a melyeknek két tárgyük van, mégpedig: egy szorosán vett és egy távolabbi. Ilyenkor is előfordul a távolabbi tárgy alanyul, míg a másik tulajdonképeni tárgy *-l* instrumentális raggal van ellátva. Pl.: *tül nētän tēn'-utēl ti totwēs* azután az asszony enni valót hozott neki I. k. 11. *Numi-Tq̄rēm j̄iymēmennē p̄j̄rēl majwäsēmēn* N. T. apánk fiúval ajándékozott meg bennünket I. k. 137.

Azok az igék, a melyek cselekvő formában az inf.-t tárgyul veszik maguk mellé, szenvedő alakban ugyanazon infinitivust *-l* ragos tárgyhatározóként vonzzák. De ezen két tárgyat vonzó igék cselekvő használatában is találkozunk e fajta szerkezetekkel (l. a *lāwi*-val járó inf. tárgyalását és még ezeket: *am nayēn nānēl mīlēm* én kenyeret adok neked. *nay ānēm tq̄rēl lausāsēn* te énnekem kendőt ígértél (MUNK. Nyelvj. 9.) E két szerkezet váltakozhatik is, pl. I. k. 11.: *ānēm tēnē matēr totēn* nekem vmi ennivalót hozz — s két sorral alább: *ānēm tēn'-utēl totāln* hozz nekem ennivalót.

E fejtegetés eredménye már most az, hogy az az infinitivus, a mely a cselekvő szerkezetben tárgy volt, a szenvedő szerkezetben *-l* ragos tárgyhatározónak felel meg. A vég- és czéll. inf. megtartja eredeti természetét a szenvedő formában is.

I. Infinitivus mint véghatározó szenvedő igék mellett.

Az esetek felsorolásában megtartom az előbb követett sorrendet:

1. *Patawé* «kezdetik»: I. k. *juil ti nawluykwé patwesi'* most üldözöbe fogja őket 19. *ājkātān kēr-sākél ti jūnūtuykwé patwés* örege kezdi vaspörölylyel ütni 28. *vit-γul aluykwé patwés, vōr-uj aluykwé patwés* vizi halat kezdett halászni, erdei vadat kezdett ölni 154. *āmp saka pōluykwé patwés* az eb elkezdett nagyon fázni 164.

II. k. *kwāli'-talēxt numén tārteim nāykh-nort tot ta sai-ruykwé patwäst* a kötél végén felülről alábocsátott vörösfenyő-gerepdákat ott mostan vagdalni kezdték 68. *ai-mōnt jāyā jgmés zum jāyā totuykwé patwés, pīyā jamés zum pīyā totuykwé patwés* most a mely embernek atyja jó, atyját kezdték elvenni, a mely embernek fia jó, fiát kezdték elvenni 8. *luwūw sak ta kańslaykwé patwés* csontunk ím oly nagyon kezdett elsorvadni 312.

III. k. *asiny lām-ujné, asiny palénné puruykwé ti patwäsém* sűrű szunyograj, sűrű bögölyraj ím harapdálni kezdett 79. *joli tārémné ti tārātuykwé patwäsém* az alsó ég felé kezdett ím lebocsátani 116, 118. *simä etzelaykwé ti patwés* gyomra ím éhezni kezdett 119.

IV. k. *moj-māzémné sōl-pél ti joztwés, ti zajtēluykwé patwés* tényleg vendégsereg érkezett hozzá s elkezdtek hősleni 81. *zürmit nārt kwol ta tūstuykwé patwés* hát a harmadik bérczen ím sátrakat kezdenek felállítani 171. *akw'mat-ért matēr zārēstaykwé ti patwés* egyszer csak ím valami ropogni kezdett 255. *kankān laultuykwé i patwés, rātuykwé i patwés* bátyja pirongatni is kezdte, verni is kezdte 325. *saz pajtuykwé patawé, akwān šakrati* midőn a hurkát főzni kezdik, összezsugorodik 421. *zasü zujés, man wāti zujés, akw'értēn pōluykwé patwés* hosszú ideig feküdt vagy rövid ideig feküdt, egyszer csak fázni kezdett 328.

Patawé a jövőben beálló cselekvést jelöli «fog» értelemben. II. k. *takwsi-pél, kurkü-nol saw mōl sawél taltaykwé patawé* öszszei bárkába való sok gazdagságot sok számmal fognak szállítani 55. *tūr-voj saw šuń sawél totuykwé patawé* tavi halzsir, bőségét sok számmal fognak hordani 55. *namēy ālnél, jamés pūril wāruykwé patawém* jeles pénzzel jó áldozatétellel fognak megajándékozni 289.

A *kondaiban*: *pōmtwé* «kezdetik»: I. k. *pupi-khwōrné jālentāy w pōmtwān tāunqnel tēné-kharél tātilyay pōmtwān* el fog kezdeni hozzátok járni a kigyó, ő el fog kezdeni ételt hozzátok hordani 167. *ēlēm-khols másné-kharāt tōrēm-pišél tokho tē tāulayay pōmtwés* így kezdett jelentkezni az ember öltözéke isteni bölcseségből 169.

Kezdést jelent még a kondaiban *nquwé*: II. k. *íólél pōχwtōχ tē nquwés* nyillal kezdett lövöldözni 240.

Végül még *jēnti* «kezd» jelentésében szenvedőleg is előfordul. II. k. *matēr-sir jāni' tqlēp tqlīy űjnē pūwuykwē ti jēntimē* vmiféle nagy szárnyú állat őt megragadni kezdi 120. *sawiy nārā masmāy kuānārēn sēmēl soppā laj-χīnēn ti tēykwē jēntwēs* nyomorúságos botost öltött szegényed a fekete szájú alvilági járványvész ím emészteni kezdte 353.

2. Szenvedő formában inf.-sal kapcsolatban találjuk az unszolást, azon ponton levést és kényszerítést kifejező *vorāti* és *pariti* igéket:

IV. k. *rumatān űs ajuykwē vorātawē* kedvese unszolja, hogy még igyék 80.

IV. k. *akw'māt vōt ti nāyramēs, karapli sakwātaykwē ti vorātawēs* egy helyen a szél megerősödött s már csaknem azon volt, hogy a hajót összetörje 333.

Tárggyal: I. k. *manēr vqaruykwē paritawēn ta vqarēn* a mi-nek tevésére kényszerítenek, azt tedd 165.

Unszolni jelentése van még *pojtēltawē*-nak: IV. k. *tēykwē kwoss pojtēltawēm, tālmatsem, mināsēm* bár enni unszolnak, fölültem szánomra és elmentem 5.

3. *χaństi* «tanítani» szenvedő alakja több példában található inf.-sal kapcsolatban, mint a cselekvőé.

Tárggyal: I. k. *Numi-Tarēm āsān χoti pil tēykwē, χoti pil at tēykwē χaństawēs* N. T. atyja megtanította, hogy micsoda gyümölcsöt egyék s micsodát ne egyék 165. IV. k. *an pāntā ān'jēn āpā űwūtuykwē χaństawē* most az ángy megtanítja a sógorát böcsöt mozgatni 294. *kōk pūtuykwē χaństawēs* madarat bökdödni tanította 295.

4. *tārāti* «engedni»; passivuma *tārātawē*: III. k. *N. T. āp-łēmnē kwonā kwālykwē at tārātawēsēm* Fenséges-Ég az én apuskám nem engedte meg, hogy én kimenjek 61.

Tárggyal: III. k. *tūr tēp ta'ily sōmjēχ nauzatuykwē at tārātawēsēm* tavi táplálékkal, obi táplálékkal teli éléskamarát bántanod nem engedte meg 87.

5. Egy példában véghatározót találunk *kētwe* «küldetni» mellett. II. k. *mirā nētān an-mont χūrēm χātél jālykwā kētwest* népét neje a minap három napi járásra elküldte 60.

II. Infinitivus mint czélh. szenvedő igék mellett.

1. Szenvedő formában mozgást jelentő ige nem fordul elő, de az indítást, mozgatót kifejezők közül ezek: *kēti* «küld», *toti* «visz», *ūntti* «ültet» és *vōwi* «hív» szenvedőleg is.

a) *kētwe*: II. k. *Polēm-tārēm ājkārisēs sarēlaytuykwē lātiy kēt-wēs* Polem isten öregecske azt izeni, hogy tőletek kiunszolja 249.

Tárggyal: II. k. *an mir xgsā mān xul abislaykwē ilā ta kēt-wēst* most a népet messze vidékre halászatra küldték 58.

b) *totwē*: II. k. *an talxij sirej sijij nāri loutuykwē ta totwēs* most a hegyes kardot, híres szablyát elvitték, hogy megmossák 14.

c) *ūnttuwē*: II. k. *an tan āsnē najt-xumiānl pēnyuykwē ti ūnttu-wēs* most velük lévő varázsló emberüket íme varázsolni ültették 16.
IV. k. *kur-kēn poqrtux nal uttau* beteszik a kemenczébe párolni 420.

d) *vōuwē*: IV. k. *xūrmiti' zum ās joxts: xānnē vōuwāsēn pāi' mujluykwē* harmadszorra is eljött az ember: a fejedelem hív föl vendégségbe 338.

Tárggyal: IV. k. *tōtērnē ārēnt ojtuykwē vōuwēs* elhívták, hogy a tatárnak az adósságát fizesse 425.

2. Azonkívül olyanok tartoznak ide, a melyek vmi czélra való tevést fejeznek ki.

a) *sātwe* «igéztetni»: Szem.-r. tárggyal: II. k. *Sorni-Pos jāxēnnē āxin lili, pīxēn lili ūruykwē sātwasēn* Aranyos-Fény apád, hogyleányod lelkét, fiad lelkét megőrizd, ígézetével azért teremtett téged 364.

b) *vaxtwē* «dobatni»: Személyr. tárggyal: II. k. *lélēy puprānl tēxtāxw kwōsmās-māntēl lo-tqul-khūri ju tē vaxtwēs* hogy az eleven bálványokat étellel megvendégeljék, a lóbőr-tömlőt im az ablakon keresztül bedobták 231.

c) *pojkuwē* «kéretni»: Személyr. tárggyal: IV. k. *an ilēm-xqlēsne tawā nawluykwē moš-xum ti pojkuwēs* az ember, hogy őt üldözze a manóembert kérte föl 310.

3. Szenvedőleg fordul elő a *vāxā joxti*-val egy jelentésű *jōr joxti*. III. k. *tul ulpā-talēxne xājxuykwē jōrēn joxtuwēsēm* azután a cirbolya fenyő tetejére hághatnom erő szállott meg 94.

4. A vmi czélra való rendelést *lāwi* fejezi ki s szenvedő használata elég gyakori:

Tárgygyal: I. k. *Numi-Tārém āšémné lāuwāsém nē; i' zummi' akwān šāpituŋkwé* N. T. atyám rendelte, hogy nőt és férfit egybe szerezzek 155. *naŋ ēri'-ke totuŋkwé lāuwāsén: ta vērite'in* ha az van számodra rendelve, hogy az éneket előbbre vidd, akkor meg fogsz vele bírni 17.

Személyr. tárgygyal: I. k. *am N. Tāremné ti ēlém-ŋalésaŋā ūruŋkwe lāuwāsém* engemet N. T. azért rendelt ide, hogy őrizzem ezen embereit 164. III. k. *Numi-Tārém jūrénné simén pojteltanŋkwé lōptü lāum, porí' lāum* (part. praet. passiv. értelemmel) Fenséges-Ég a te atyád, hogy éhedet csillapítsad, falevelet rendelt, fűszárat rendelt 121.

S végül ide tartozik még ez a példa: II. k. *joxtuŋkwé vaŋima-wés* kevés hiányzott, hogy utólrje 96.

III. Infinitivus mint tárgyhatározó a szenvedő igék mellett.

A szenvedő igék tárgyalásának elején kifejtettem, hogy szenvedő ige direkt tárgyat nem vonzhat, de igenis távolabbat, a mely -l instrum. raggal van ellátva. Tehát a szenvedő ige mellett álló inf. sem lehet direkt tárgy, hanem csak távolabbi; ez kitűnik abból is, hogy az inf. helyébe tett nom. actionis csak határozó raggal ellátott tárgy lehet. Az ide tartozó példák száma nem nagy.

1. Leggyakrabban található *lāwi* szenvedő formában infinitivussal kapcsolatosan:

I. k. *Numi-Tārém āšémné lāuwāsém ti-ŋajilt ŋluŋkwé* N. T. atyám ezen módon rendelte, hogy éljünk 158. *nēm-ŋatpā tī' tārā-tanŋkwé at lāuwāsém* s megtiltotta, hogy bárkit is ide bocsássak 164.

III. k. *ēlém-ŋalés kasāj-ŋilij mān nauzatunŋkwé at lāuwāsén* ember késjelzetes területét bántanod megtiltotta 87. *ŋāltal ta' ilij surilēŋ naŋ mōlül pānti' totuŋkwé ŋūn lāuwāsén* elpusztíthatatlanul teli éléskamrát, hogy te a minap tönkre teted, mikor rendelték azt neked 284.

IV. k. *mir ŋawluŋkwé ti lāuwāst* a népnek megparancsolták, hogy kergessék 142. *Numi-Tārém āškemné ēlém-ŋalés-pī' pāŋkiŋ kwol-kiwērt ūnluŋkwé lāwilawāsém* Felső-Ég, az én atyuskám ember-fiú kormos házában rendelte, hogy lakjam 204.

2. *Vērmawé* «-hat, -het» és «tud» értelemben fordul elő: IV. k.

japän m̄ykwé at v̄ermawé a bácsija öt ide nem adhatja 32. *taw man-ürél aluykwé v̄ermawé* minő módon lehet majd öt megölni 309. *mori élém-çalésné áwluuykwé, aluykwé at v̄ermawés* közönséges ember nem tudta öt üldözni, megölni 310.

3. A cselekvőben előforduló *pasäpi* szenvedő formában is található egy példában :

I. k. *nē-mätér minuykwé at pasäpawé* semmi erre keresztül nem mehet 15.

4. *çöli* «hallani» igének műveltetője továbbképezve *çöltilawé* szenvedő formában «mutatni» jelentéssel található egy példában :

I. k. *Tül çumlé çluykwé, çumlé vör-uj kinsuykwé, çumlé vit-çul ališlaykwü N. T. äsän çöltilawés* azután megmutatta N. T. atyja [az embernek], hogyan kell élnie, hogyan vadat vadásznia, hogyan vizi halat halásznia 165.

5. S végül még *jēmti-t* és *voräti-t* találjuk «akarni» jelentéssel szenvedő formában :

II. k. *m̄ir-susné-çummi' v̄aruykwé akwü ti jēmtwés* im egyikét világügyelő férfit akarták tenni 116.

IV. k. *rušné käsälāwé : v̄ykwé vorätawé* ha orosz veszi észre, minden áron meg akarja venni 18.

VI. Másféle határozói infinitivusok.

Az eddig felsorolt eseteken kívül találunk még egyéb infinitivusokat, a melyek ezen felosztásba nem illenek bele.

1. Ilyen kivételes eset először az, hol az inf. *manér* «mi»-vel kapcsolatban a mondat igéjéhez okhatározói viszonyban áll, s az infinitivust egyszerűen a magyar «ért»-tel fordíthatjuk. Hogy miképpen fejlődhetett az inf. okhatározóvá, azt egy példa mutatja, a melyben az inf. *manér*-rel kapcsolatban szintén «ért»-tel fordítható, de ezéllhatározói jelentése meg világosan kitűnik: IV. k. *puuyiy v̄āta-çum māñ p̄', kuñér, manér v̄aruykwé šaltsén* gazdag kereskedő ember kis fia, szegény, mit cselekedni (miért) jöttél ide? 329. A többi két eset megmagyarázására az analógiához kell fordulnunk: IV. k. *ät tōnpü ténéy jiwü m̄är voçruçw jel at punésłän* öt húrú, húros fáját ugyan mit tenni (miért) nem helyeztéték el? 117. *naç mōntnūw manér v̄aruykwé at sujtilé'in* te előbb mit tenni (miért) nem adtál hirt magadról? 155.

2. A magyarnak megfelelően inf.-t találunk a tavdaiban a *pili* «fél» ige mellett. Hogy az inf. a tavdaiban is ilyen szerkezet helyett áll: «vmitől félni», mutatja e példa: IV. k. *ām āχ-khḡnēl ā pilāntēm* én senkitől sem félek 349. SIMONYI a M. Hat. II. 299.1. a magyar szerkezetet az ellentétes jelentésű «vágyódik» hatásából s analogiájából magyarázza. A vogulban is megállhat ez a magyarázat, mert tudjuk, hogy *vorāti-* mellett itt is inf.-t találunk. IV. k. *kun khajtoḡ pilāntēt* félnek kifutni 355. *tāréḡ-pūne noḡ-louḡ pilānt* fél a medve fiúnak megmondani 358.

3. Még egy példában találjuk az inf.-nak a rendestől eltérő használatát: IV. k. *qzser lē'i tārataykwē saka māštēr ḡsén* róka farkat eresztteni nagy mester vagy 423. Nekem úgy tetszik, hogy itt két mondat contaminációjával van dolgunk. Ha azt mondom: «róka farkat eresztteni», akkor majdnem önkénytelenül kapcsolódik oda a tudás képzeje. A mondat másik fele pedig egy más előmondatot tételez fel: «róka farkat eresztésben nagy mester vagy» + «róka farkat eresztteni tudsz»: e két szerkezet összevegyüléséből állhatott elő a fent említett mondat.

4. Tekintethatározó: A magyar «hallani hallottam»-féle figura etymologica-nak megfelelően a vogulban csak egyetlen egy példát találunk: I. k. *ēlēm-ḡalēs ūnlēnē mā tārataykwē ti tāremtāslēn* az ember lakó földjét lebocsátani már lebocsátottad 36. A többi hasonló esetben az inf. helyett a *-nē* végű part. praes.-t találjuk, pl. I. k. *pētēmlanē ti pētēmlēmēn* megalakulni im megalakultunk 101., de ezekről majd alább a magyar inf.-nak sok esetben megfelelő vogul *-nē* tárgyálásánál bővebben szölok.

Azonban találjuk az inf.-nak még másféle tekintethatározói szereplését is e példában:

I. k. *pauli' lāwuykwē jāni', ūsi' lāwuykwē ās mānū, ta jānit paul ti nāḡki* falunak nevezni nagy, városnak meg kisebb, oly nagyságú falu látszik 48. Ez a mondat majdnem szóról szóra még öt helyen ismétlődik a vogul szövegben, így IV. 211, 214, 223, 225, 257. Az inf. itt is «mire nézve?» kérdésre felel, s maga a szerkezet a magyar fülnek sem szokatlan.

VII. Az ÉV. személyragozott infinitivus.

Az ÉV. személyragozott infinitivus nem olyan használatú és jelentésű, mint a magyar. Míg amaz verbum finitumként szerepel, addig emez csak bizonyos igék mellett állhat.

MUNKÁCSI azt mondja (Vogul Nyelvj. 42.), hogy «az inf. képzőjével azonos azon *-uŋkwé*, *-aŋkwé* módjelölő, melyet a költői nyelv néha a nyomatékosabb felszólítás kifejezésére használ és az imperativus módjára személyragoz». A példák túlnyomó többsége azonban azt mutatja, hogy az ÉV. nyelvjárás személyragozott infinitivusainak jelentése nem cselekvő, hanem szenvedő, a mit MUNKÁCSI a déli nyelvjárásokban előforduló s conjunctivus passivit kifejező *-uŋkwém*-végű alak analogiai hatására vél visszavezethetni. Mindez lehetséges, de ha a szövegben előforduló négy cselekvő személyragozott inf.-t tekintjük szemben azoknak a példáknak nagy többségével, a melyek szenvedő felszólítást tartalmaznak, felmerülhet az a kérdés, vajjon nem eredeti az inf.-nak ez a jelentése az ÉV.-ban is. Ha valószínű, hogy a tulajdonképpeni inf. azonos eredetű a déli nyelvjárások conj. pass.-t kifejező *-uŋkwém* személyragozott módjelölővel, akkor valószínű ez utóbbi állításom is, hogy az ÉV. személyragozott inf. szenvedő jelentése is eredeti, s nem analogia útján jött létre. Hogy pedig az ÉV.-ban a személyr. inf.-nak már előbb is szenvedő jelentése volt, bizonyítja a REGULYTól gyűjtött s MUNKÁCSITól átírt ÉV. szöveg is.

A magyarban a tárgyias igék *-andó*-, *-endő*-végű igeneve felel meg jelentés tekintetében a vog. személyragozott infintivusnak. Ilyenek a következő példák:

I. k. *am žōliläkém-ért simtal žāpχā-jiw ūltā sa'iruykwā*, *por vāruykwā* a mint én hallottam, béltelen nyárfát ketté kell vágni, tutajt kell csinálni 70. *at-sāt tal kwāli' tip-tārnel saŋuykwā* 500 ölnyi kötelet kell fonní fűzfagyökérből 70. *tül-ūltte ti kwālyūw āsti-ke*: *akw' aulā tal-militné mān ujtuykwā*, *akw' aulā žāpχā-jiw-porūwne tü nēruykwā* azután ha ezen kötelünk elkészül: egy végét ölnyi mélységre le kell bocsátani a földbe, egy végét nyárfa tutajunkhoz kell oda kötni 70. *ta por akw' aulēn šali vōj votā tü ūntuykwā* ama tutaj egyik végére egy kártus tiszta halzsirt kell odaállítani 70. *ton jui-pālt nāwremanā num-pālen kārūj-sqw-žasāp jūntuykwā* azután gyermekei fölé tokhálnak bőréből takarósátort

kell varrnia 70. *kārāj-sq-w-γasüp āstnätä jui-pält nāwrēmanā num-pälēn tū lēpuykwā* a takarósátor elkészülte után azt gyermekei fölé kell takarnia 70. *sāt ēt, sāt γatēl minnē-sis tēn'-ut, ajn'-ut tū tastuykwā* hét éj, hét nap lefolyására [elegendő] ennivalót, innivalót kell oda készíteni 70. *ēlēm-γālēs nγtīy tārēm ūnti-pēl, manā nē kwonā kwāluykwā, manā γum kwon-kwāluykwā* az ember korabeli világ beálltával, vajjon a nőnek kell-e kimenni, avagy a férfinak kell-e kimenni 136. *tqwlīy-sir saw ujīn ta nālēn aluykwā* szárnyas fajta sok állatod ama nyíllal öljek meg 151. *ti vōr-ujim man-ūrēl ēlēm-γālēsēn aluykwā? ētγēlanē simānl man-ūrēl pojtuγkwā? pōlnē alpiānl man ūrēl rē'itūykwā?* ezt az erdei vadamat miképpen ölje meg az ember? éhező szívük miképpen kell, hogy csillapodjék? fázó testeiket miképpen melegítsék? 149. *ēlēm-γālēs man ūrēl tēluykwā?* embernek mi módon kell megszületni 143, 144.

II. k. *jāmēs lūw tāγxpāyēl tot sastlaykwā* a jeles ló az ő patás voltában egyengesse ott simára 331, 337. *akw' ūqwlā γalā-lqyēl γansā jākti γānīy jātril tot samāsaykwā! mol jāni' ūrtpēl tot ūrt-saykwā* egy husdarabját [az áldozati lónak] minden egyes rostja szerint himzésvágó görbe bicsakkal aprózza ott szét! Jóságbeli nagy osztályrészeket oszszon ott szét 331. *jāmēs lūw tōnt kwālti-luykwā* a jeles ló azután hadd vezettség 341. *vīγir ālppā ālpēy na'irēl tot šāpituγkwā* vörös festésű festett nyerget rakjanak ott reá 339.

III. k. *ājkā voss vāssi' pē' takwi jāktēm āykwēlnē γuritā mastuykwā, takwi jāktēm āykwēlnē puykā ūnttuγkwā* az öregnek ezen legkisebb fia a maga vágta tuskóra öltessék az ő alakja, a maga vágta tuskóra helyeztessék az ő feje 427.

IV. k. *ti qulā vatal paul am minnēm jui-pält jōli-pāl ritīy šārēsne γul'ilaluykwā* ezen vége láthatatlan falu az én elmenetelem után alsó-vizes tengertől fedessék be 149. *numi-pāl ulāy šārāsēl tārātuykwā* felülről a tüzes tengert bocsássák reá 150. *qulā vatal ti paul ulā tēm zūrēm āykwälēl zūrēm māt tūstuykwā* ezen vége láthatatlan falu tüztől emésztett három fatönköt három helyt állításnak 150. *tīl ālpā γatēl talīy ātpā nētā-ari urā pattā-mos jāγākwol patittē ul [voss] ūnlēptaykwā* az ezentúl levő napokon a fonatos hajú leányasszonyt ideje végeig atyja házának zugába sohase ültessék 233.

Első személyű raggal ellátott inf. szenvedő jelentésben:

I. k. *rētēy ūli qulēn ul χartunkwēm* hamis eskü végre ne idéztessem 127.

Többes 3. személyű raggal ellátott inf. szenvedő jelentésben :
 II. k. *tērēn χajti sāt lāγγ kēlpēy sāt kātēltapēl sāγā tqwlankwēt!* a kór futkosó hét útját vérrel töltött hét vízmérővel mind tele locsoljuk 333. *urēy sāt kasāj talyēl sāγā tālētunkwēt* oldalas hét kés hegyével legyenek mind tele vagdalva 343. *kis jāγγēm sāt tārēm mol jāni' ūrtpānēl tot ūrtlankwēt* az abroncskerék módjára forgó hét égtájék számára jószágbeli nagy osztályrészeket osztogassanak ott 343. *kis jāγγēm sāt tārēm ton jui-pqalt tot jāγγtankwēt* az abroncskerék módjára forgó hét ég körül forgassák ott azután őket 341.

Cselekvő jelentéssel a következő példákban találjuk: I. k. *ti mir man ūrēl ālunkwā, man ūrēl jānimunkwā* no de hát ez az emberiség mi módon éljen, mi módon gyarapodjék 154. *ēlālē ti mirnē man ūrēl āγijī'-pīγī' qānsunkwī'* hanem miképpen legyen a jövőben ezeknek az embereknek leányuk és fiuk 154. II. k. *ta nāγγχ joχtnēn jui-pqalt sālet-pqal jāniγ āwi jāmēs kūw-nol tot pūnsunkwā* akkor miután fölérkeztél, az aranyból való nagy ajtót a jeles ló orra ott nyissa ki 329. *ti kwol sāmne patunkwēn* ezen ház szögletébe szállj alá 323.

Érdekes a következő eset, melyben az infinitivus — bár nincsen személyragozva, a mi sajtóhiba is lehet — benhatóan van használva s szerkezete teljesen megfelel a magyar *kell* szerkesztési módjának: *ēlēm-χqlēsne sorēmne patunkwē-ke, takwi urtā rāγri* ha az embernek a halálba kell esni, saját urtja kiáltja IV. k. 409.

Egy példában találtam a tavdaiban személyragozott inf.-t állítmányi szerepben: *Tārēmēn khantoyonq, ām nānān ā ālilānēm* Isten büntessen meg benneteket, én nem öllek meg titeket IV. k. 360.

VIII. Infinitivus mint állítmány.

Már a megelőző fejezetben tárgyalt esetekből is látható, hogy a vog. inf. személyragozva állítmányi szerepben is állhat, ellentétben a többi finnugor nyelvek személyragozott infinitivusaival, a melyeknek más functiójuk van.

1. Találunk azonban olyan eseteket, a melyekben a pusztá infinitivusnak állítmányi szerepe van, bár szigorúan véve — mint alább látni fogjuk — csak a tavdaiban lehet szó az inf.-nak olyan

állítmányi használatáról, a minővel a magyarban is találkozunk. Akadnak ugyan a többi nyelvjárásokban is esetek, melyek a pusztá inf.-t állítmányának tüntetik fel, de ezek, azt hiszem, másképpen fejthetők meg. Ilyen mondatoknak pedig az olyanokat tartom, a melyeknek inf.-a bár lazán, de mégis függ egy verbum finitum-tól. Olyanok a következők: *nqmse'in xotál kwälépujkwé* gondolkozol, merre lehetne távozni III. k. 225, 227. *nqmse'im : xumle q̄s ti x̄ätél jol-ēfimtanjkwé* gondolkodom, mikép estelednék le már a nap IV. k. 72. Hogy az inf. ezekben a mondatokban is függ az előtte álló verbum finitumtól, ezt bizonyítja a következő mondat, a melyben a kapcsolat szorosabb, mert az inf. nem alakult kérdő mondattá, pl. *Xul-qtér takwitän janés m̄ā ūnttuykwé q̄s akw'-mūs ti nq̄msi Xul-qtér* megint azon gondolkodik egyre, hogy magának külön földet teremtsen I. k. 162. Lehet azonban az előbbi két mondatot *r̄āwi* «lehet» vagy *ēri* «kell» kiesésével is magyarázni (v. ö. *nq̄msi: ūq̄rēm sunsunjkwé ēri* gondolja magában, néznem kell Uralhegyemet IV. k. 80.).

Ide tartozik másodszer az olyan mondat, a melyben az előző mondat állítmányát oda kell érteni, pl. *manēr nan ēsi-pānís totuykwé tanrijin? ēsi'-pānís totuykwé-ke: totēnw* micsoda, ti dicsekedni akartok? Ha dicsekedni akartok, hát nézzük, ki tud többet IV. 181. [v. ö. II. k. 23.]. A második mondat első fele tkp. csak ismétlése a megelőző mondatnak feltételes alakban. Ugyanolyan természetű — csak a *-ke* feltételes partikula hiányzik — az az eset, a melyben *nqmse'in* pótlendő: *nqmse'in xotál kwälépujkwé, ūti minépujkwé: t̄l ul kwälépēn* gondolkozol: merre lehetne távozni; éjjel elmenni [ha akarnál]; arra ugyan ne távozz! III. k. 225.

Érdekes a következő eset, a melyben az inf.-t egy egész mondatról függőnek k. ll gondolnunk és pedig célhatározói minőségben. *sorúni vānsēp manā mākwé q̄lēm! am vojpiēm ūāri' k̄atēp mān nē āritän vātem pil kāsij l̄aj̄znē t̄luykwé* ah minő aranypázsitos földeske volt! magam-féle zsenge kezű kis leányasszony számára szedhető bogyónak vigasságos útjára állni [késztő] III. k. 40—41.

Olyan mondatok, a melyek *toti* «hozni»-val mint verbum finitum-mal kapcsolatban vannak és beállást fejeznek ki, inf.-t tüntetnek fel. Nagyon hasonló viszonyt mutat a már előbb említett IV. k. 181. alatt található mondat, s lehet, hogy ez a magyarázat

helyesebb. Hogy ez a szerkezet nem lesz oly szokatlan, azt hiszem, mutatja az a körülmény is, hogy az alább említendő két példa két különböző nyelvjárásból és prózai szövegből való: *ti-χurip mān ʒotā joʒtuŋkwé am naʒèn totililém* efféle vidékre, ha téged viszlek, hová érünk II. k. 302. *nəʒəm nə-sé-nərəl təʒtoʒ, nə-sé-nərəl ajtəʒw təttilāmén* nőmet mivel etetjük, mivel itatjuk, ha elhozzuk IV. 374. Mind a két mondat inf.-a módhatározói viszonyban látszik állni a verbum finitumhoz.

2. Áttérve most már a szigorúan vett elliptikus állítmányú mondatokra, a minőket a magyarban is találunk, az ÉV. nyelvjárásból csak egy példát említhetek, s ez is felkiáltásképpen szerepel: *χumlé vāruŋkwé!* mit tehetni! IV. k. 25., v. ö. *manər vāruŋkwé rāwi* IV. k. 141.

Azonban a tavdaiban már több példát találhatni, noha a közzölt szöveg aránylag kis terjedelmű. Ezek a példák a következők:

IV. k. *Tini-khqr ā khqntoʒ* enni valót nem találni 352. *ajni-khqr ā khqntoʒ* inni valót nem találni 352. *nūn ju ā tɨʒ əmānmi* te meg nem ehetsz engemet 353. *nūn əm-ʒitélém ā vqʒatoʒ, nou in-pəl vər-khqr əsən* neked velem nem lehet verekedni, te még fiatal vagy 354. *məʒun tılnel əʒ-khot ā miŋoʒ* nekünk innen sehova sem lehet menni 357. *əʒ-khəne ā ʒwəqlwʒ* senkinek sem lehet egybegyűjteni 403. Ezeknek a példáknak mindegyike lehetőséget fejez ki s mutatja, hogy az inf. mellől vmi lehetőséget kifejező szó maradhatott el. Ezen véleményemet támogatja e mondatok személytelen szerkezete, s ennél fogva a lélektani alany dativusban van. Szembetűnő még az is, hogy mindezek a mondatok tagadók.

Ezek a mondatok szóról szóra magyar fordításban is megállhatnak, ha a személy dativusát elhagyjuk s az igét *-hat, -het* képzővel ellátjuk. A vogul példák is igazolják BRASSAI nézetét, a melyet a magyar állítmányi infinitivusra felállított s «Magyar mondat»-ában (Akad. Ért. a Ny. és Szépt. k. III. k. 399.) kifejtett. Itt azt mondja: «Valahányszor ige hiányzik a mondatban, mindig csak ellipsissel kell és lehet magyarázni. A jelen esetben kihagyott szónak legtermészetesebben a *lehet*-et velem, melyet a felhozott példákba bepótolva, mindnyájából hiánytalan ép mondat válik.» Újabban az afféle magyar mondatokat LEHR (Arany: Toldijában) és SIMONYI (Ny. XIX.) a *van* kihagyásával magyarázza és pedig azért, mert a régi nyelvben *látni vala, láthatni vala*-féle ala-

kok találhatók. A vogul példák azonban, azt hiszem, BRASSAI nézete mellett szólnak.

Ha mármost azt tekintjük, hogy afféle elliptikus mondatok a tavidai nyelvjáráson kívül a vogulság többi részében nem találhatók és hogy ez a használat ott is csak tagadó mondatokra szorítkozik, mindebből, azt hiszem, lehet némi joggal idegen nyelv hatására következtetni. SIMONYI szláv hatást vél felismerhetni a magyar hasonló szerkezetekben, és ha a magyarban feltehető, akkor talán még inkább lehetséges e hatás a tavidában, mivel a tavidai vogulság elszigetelve a többitől szlávokkal van körülvéve.

3. Hátra volna még az inf.-nak két példában talált főnévi (nomen actionis)szerepéről szólni: IV. k. *au xum, ɛli jɛmtɛs, ɛli ũnluŋkwɛ karapli ũrnɛ-mã'ɛs peremɛn tawän patɛs, ɛtãli (ɛti xãtlɛnɛ-mos) ũnluŋkwɛ vãrmɛl' tawän patɛs, taw-pãltã jis* egy ember, midőn éj lett s a hajó őrzése ezéjából való éjjeli virrasztásban az őrváltás sora reá esett, az éjjeli — az éjnek kivilágosodtáig — virrasztásnak dolga reá esett, ő hozzá jött 334. *jãni törɛm jãl poãlt viš törɛm rãkwi.* — *mõkɛ ũlɛxtãxw* a nagy ég alatt kis ég esőzik. — Lisztszitálás 397. Az első példában az inf.-nak mindkét esetben jelzője van, a mi kétségtelenné teszi főnévül való használatát. Az első példa második inf.-a azonkívül még birtokos összetételt képez a *vãrmɛl'*-lel. A második példa inf.-a kétségesebb, de itt is feltehető nom. actionis-ként való használata. Hogy ebben a két példában csakugyan főnév számba megy ez a két inf., valószínűvé teszi az inf. tárgyi, alanyi stb. használata, s a magyarban is akadnak példák az inf. nom. actionis szerepére, mint pl.: *Nincs jobb vásárlani, mint kész pénzen* [Kovács közm. 128.] vagy: *Ki tanulni embere, léssen annak kenyere* (Ny. XIX.).

Ezzel az inf. tárgyalását befejeztem s függetlenül még csak azokról az esetekről akarok szólni, a melyekben a magyar inf.-nak a vogulban *-nɛ* vagy másféle igenév felel meg.

IX. A vogul *-nɛ*-vel képzett igenév és más igenevek magyar inf.-i szerepben.

I. A vogul *-nɛ*, *-ni*-vel képzett igenév leginkább a part. præs. kifejezésére szolgál az északi, középzovvai és tavidai nyelvjáráásokban, míg a többiben még az eredetibb *-p* képző dominál.

Valamint a magyar -ó, -ő-vel képzett igenevek nemcsak a cselekvőt jelölik, s nemcsak azt, a mit vki vagy vmi tesz, hanem a mint KÖNNYE NÁNDOR (Bud. Alb. 196.) mondja: csak megjelölik az igecselekvést, de azokat a jelzett dolog direkte nem végzi. A vogul -né ez utóbbi használatának köre tágabb mint a magyar -ó, -ő-é s a magyar fordításban sokszor inf. + való-val kell visszaadnunk; pl. *tēnē tēp* enni való étel (tkp. evő-étel, v. ö. ivó-víz). Ezek az igenevek az illető tárgynak vmi célra való alkalmasságát, reávalóságát fejezik ki. KÖNNYE azért ezeket céljelzőknek nevezi. A régi magyar nyelvben találunk sok céljelzőt, a mely ma már szokatlan: pl. *üevéc ő hadakozo fejueret* BécsiC. *a hetuen tolmačoza kónuócben léttem* BécsiC. 80. *vendegeskedő vachora* Mon.: Apologia 14.

Valamint a magyarban, úgy a vogulban is az igenevek az előtte álló szóval összetételt alkothatnak, csakhogy a magyarban a határozói összetétel ritka, mert a határozórag csak ritkán marad el, pl. *jó-jároló* Erd. és a porta 78. (Bud. Alb.). Tárgyi összetétel: *kic aítoc tartoc valanac* BécsiC. 51 *az zallas fogado korchmarosnak vala egy hayadon leanya* ÉrdyC. 39. stb.

SZILASI MÓRICZ (NyK. XXVI. 178.) a vogul igenévi összetételekről szólván, azokat a grammatikai összetételek közé sorolja, értvén alattok az olyan összetételeket, a melyek a ragtalan névszók-nak igenevekkel való gyakori kapcsolatából állottak elő. A vogulban járatos, de a magyarban nem használatos céljelzők pl. ezek:

1. Összetételt nem alkotók: *jūw tēnē nīr-saw at χanteuw* megenni való vesszöbimbót nem találunk II. 365. *minnē māmēn qs χasā sar minimēn* menni való útunk még hosszú, menjünk tehát II. 270., (v. ö. *ióvenec eg napi menő földet* MünchC. 112.) *mōt pūri tēnē, pūri ajnē kwol šāpíteūw* vmi másféle lakodalmi, vendegeskedő (evő, ivó) háza tszerelünk fel II. 95. *i sojtq ālni vorēm ikēm* az erdőben vadászatom (ölő ügyem) nincsen IV. 369.

a) Határozói raggal: *pīkwēt, pīkwēt! nanān lāwnē manū lāy-χāy uj lāyχ ānšé'im* fiucskák, fiucskák! nektek mondandó minő tanácsos állat tanácsa van nekem II. 420. *nay voipilēn mān χumnē alnē uj kāsij lāyχ am χāntilamēm* magadhoz hasonló fiatal ember számára megöleendő állat vigasságos útját találtam én III. 372. *onki lāyng minni itmāχ ponšlos* az anyja útra menő kenyeret süített IV. 363.

b) Tárgyi raggal: *nān ajtēnē jāmēs ajne khotēl vīm* téged itatni való jó italt honnan vegyek IV. 162.

2. Összetételt alkotók: a) Határozói összetétel: *ulū-sultēm minnē jānit xal jēmtēs* tűz szikrának kimenni való nagyságú köz támadt II. 95. *χᾶρχᾶ -āykwētt lēin χujnē umi-as āli* nyárfa tuskón evetnek feküdni való üreg van II. 96. *zum patnē jānit sēi-kan voss xulūli* férfinak ráesni való nagyságú homoktér emelkedjék ki II. 120. *tōnij nēsus nē kwos-ñulmil at ta vārilem* azért nőnek megnézni való karomsebet ne ejtsek III. 505.

b) Tárgyi összetétel: *khom-tōkh pūtēnē jelpiy kērmē kāsētānēl koātētān kwānē vēstē* (k.) férfi torokcsutkáját keresztülszúrni való szent vasát zsebéből kezébe vette II. 233. *atpēn ajāj xum-pīrēn xul alislānē mān xqsān voss jāle'it* 50 apródlegényed hal élő vidékre messze hadd menjenek II. 58. *tāl xujnē sis-vōj tūl vāren* tél átalvására hátsirt onnan szerezz III. 15. *nā vunī qkhčq kēnšēy paj tētātīn miñānt* nőszerezésre pénzt kérni gazdag nagybátyjához megy IV. 369.

Személyr. tárgygyal való összetétel: *kātānēmēn, la'īlānēmēn nūsne-kēm mā at vāsīntēmēn* kezünket, lábunkat nyújtózni való földet még nem láttunk II. 67. *sorjēn tēnē arj'āln naqēn tōnij at ēri?* hasad táplálására több pénzre nincs szükséged IV. 338.

A magyar inf. helyett a vogulban *-nē* áll a következő esetekben:

1. Az idő alkalmas, megérkezett vminek megtevésére, bár egy helyen inf.-t is találunk (v. ö. IV. 354., l. célhat.), *minnē porāi jēmtēs* elmenni ideje lett IV. 339. *elē mennē posān tē jēmts* azután elérkezett idejük elmenni IV. 375. *pāri jēnē moqrē oql khun ōls* régen volt ideje, hogy vissza kellett volna jönnie I. 167.

Tárgyi összetétellel: *nā vunī pāsē joxts* nőt venni ideje jött IV. 369. *tāšēm vāj masnē kōm manaūn qtrū majēn* hogy száraz harisnyát ölthessünk, arra kis időt óh adj nekünk, fejedelmünk II. 190.

Személyr. tárgygyal való összetétellel: *xūrem sispā sisij nālēm susnē porā ti jēmts* három háttal való hátas fajdtörömet, hogy megnézzék, ideje megjött III. 379.

2. Ide sorakoznak az ilyen kifejezések: «eröm van — nincs, pénzem van — nincs», bár magában a vogul nyelvben is néha célhatározói inf.-t találni a céljelző helyett. Ilyenek: *jīwnē χᾶρχnē sōlēm ālīm* fára mászni ninesen eröm III. 92. *nāyχ tūlnē sāns-va'i*

at *āisē'im* hogy felálljak, térderőm nincsen III. 122. *nēn jui-pālēt űaulzatnē jār-ke āśnūm, toχ χūn vāűknūm* ha utánatok futni erőm volna, én hogyan másznék úgy IV. 329. [*nēltēp vām at joχti* (pelimi) nem birom kivárni IV. 105]. *nēm űkēm i nē vuni akhčqm űkēm* nöm nincsen és nőszerzésre pénzem sincsen IV. 370.

3. Ide tartoznak még a módok, szándékok kifejező szavaktól függő céljelzők, bár e kifejezések mellett a célhat. inf. sem ritka. Ilyenek: *jen vosēt-kīt pērmēnē oqmēlāt oqtim* benn a ruhában nincs mód, hogy kiállja II. 225. *ūs-out törtām űlat, ju pāsēpēnē oqmēlānl oati* a város kapui be vannak zárva, nincs módjuk behatolni II. 237. *soχrēpt nōűkhwe jīnē oqmēlān oqti* a lépcsőpitvarban feljönni nincs módjuk IV. 377. *jāl-ālnē oqmēlātēn oqti meg-ölni* módjuk nincsen IV. 251. *kwālnē nqmtēn-ke patēs, minēn akw' pālű* ha elmenni kedved van, takarodjál IV. 326., v. ö. a magyarban: *nem mutatta elmenő szándékját* [Rák. tár. II. (Bud. Alb.)].

Érdekes a következő két példa, a melyben mozgást jelentő verbum finitum mellett céljelzőt találunk célhatározói inf. helyett, bár a második példa kétséges: *qul-uj qslēnē joχtēm kit χum jāmēi'* első állat ejtéséhez jutott két férfi lép elő III. 517. *alām ti tēpiű Lūšēmēnē minnē sālit kērűst* hát hogy ezen táplálékos Loszva vidékére menjenek, lettek a rének befogva IV. 29.

4. A látást és érzést kifejező *vā'i* és *suűti* mellett a dolog tárgya inf. helyett *-nē* képzővel van ellátva. A magyarban is találunk az *-ó, -ő*-nek ily alkalmazására példát a régi nyelvben, de ezek az esetek valószínűleg a «video te scribentem»-féle latin szerkezetnek szóról szóra való fordításai. Ilyenek pl.: *ime en latoc neű ferfiakat megodattakat iarokat a tūz kōzēpet* BécsiC. 134. *Latot e propheta ferfiat veres louon űlōt es allot* BécsiC. 291. Vogul példák: *mēn χoti kwolnē sāltnēmēn vā'ēn, tū sāltēn* a mely házba bennünket betérni látsz, lépj be te IV. 329. *tan pālātűn joχtējēm-pēl χātālēm űlīmanē at vājēm* ha hozzájuk érkezem, észre sem veszem, mikor esteledik nappalom IV. 139. *tājeičāχ, nē'net khōm minnē tit ā vāčāntsēn* káplán, nem láttál-e itt egy növel egy férfit menni IV. 366. *la'űlārā joχāt' χālűjēlālnētēn suűti* lábait vmiképpen csuszni érzi II. 112.

5. Ha a magyarban ige önálló főnévi szerepbe jut, akkor az igenevek közül csak az inf. használatos, a vogulbanilyen kor is *-nē*-t találunk, pl. *űoχor, ām lā ātām qšēm!* — *lānt* — *uχ ju*

puzlätéytni lëx-mäs ämëx püm ülmëstëm khom-pälënyën micsoda boldog ember vagyok én — mondja — az egy bezárkózni szó miatt odaadtam a magam fiát a manónak IV. 362.

6. A czéljelzöt a magyarban igen gyakran körülírjuk az inf. és való szóval. Hasonló szerkezetet találunk a vogulban is, csak hogy itt megint az inf. helyett a *-né*-vel képzett igenév áll. Ilyenek: *ti totn'-utën çotälë-ke totë'in* az elvinni való holmidat bármerre viheted II. 56. *manër ëri, man tën'-ut ëri, man masnë üläm ëri, man q̄ln ëri: am sëlën'-utëm, am atën'-utëm ti voss tē'i'*, voss *q̄nsi* a mi kell, akár enni való kell, akár öltő ruha kell, akár pénz kell: az én szerzeményemet, az én gyütöttemet hadd egye, hadd birja ő majd IV. 324. *khwgriy khul khürëm nãžšëm oqmpäm tënë-khar jet punšëm* három szárított vagdalék halkopoltyút viszek magammal ebeimnek ededelül IV. 245. *mästënë-khqr oqt äñšimën* öltöztetni valónk nincsen IV. 374. *tini-khqrqn ikëmiñët* enni valójuk nincsen IV. 351.

7. Az úgyn. figura etymologica első tagjául a magyarban többnyire inf. áll, de találunk egyes megállapodott kifejezésekben *-t* képzős főnevekből alkotott *-on* végű határozókat vagy *-va*, *-ve*-végű módhatározókat is, pl. *folyton foly, futton fut* és *várva vár, futva fut*. A régi nyelvben a *-ván*, *-vén*-végű igenév használata gyakoribb mint a *-va*, *-ve*-végűé s azért olyan mondatokat is találunk, mint: *latuan lattoc es nem lattoc* MünchC. 38. *latuan lassarac es ne lassarac* MünchC. 77. BRASSAI a figura etymologica inf.-át akként magyarázza, hogy az inf. az illető kifejezés inchoativumául szolgál és mindnyájokat *-t*-vel ragozott *-ás*, *-és*-végű nevekkel «látást láttam, de evést nem ettem» lehet magyarázni [v. ö. ÉrdyC.: *negy meel kerdeest kerdween ew tewle* 570.]. A vogulban ilyen esetekben csak egyszer találtam inf.-t, különben mindig *-né*-vel képzett igenevet. Érdekes a BRASSAI-féle magyarázatnak találkozása a vogul *-né* képző nom. actionis jelenlésben való szerepével. Pl.: *pëntëmlanë ti pëntëmlësmën* megalakulni im megalakultunk I. 101. *çautü pürëm sät çumin sãñkãm-tënë ti sãñkëmtäslëm* íjja fogott ferfidat im megteremtettem I. 132. *kwonü kwälne sakwoss kwälë'in* kimenni csak kimész II. 123. *çumin çujtnë ti çujtäslën* férjed felbujtani felbujtottad II. 81. *lätij totnë kwoss totsëm* üzenetet hozni ugyan hoztam II. 296.

II. A part. præt. és gerundium képző inf. he-

lyett. Igen gyakori eset a vogulban, hogy a mult idejű part.-ot jelző *-m, -em, -im* képző *-né* helyett áll, s ennélfogva találjuk az *-m, -im* képzőt a *-né*-nek előbb tárgyalt eseteiben is. Így előfordul a part. praet. képző céljelzőként, pl.: *vätém pil xajilt pusén vätsaném* szedni való bogyóképpen mind felszedem II. 6. *ārī xajtém sastém lānγx elül xāntāln* leánynak futkosni való egyenletes utat talál számomra II. 383. *am nurmaltém utém alilém* én boszúom okozóját megölöm II. 72.

A «látni», «hallani» s más efféle igék mellett a régi magyar nyelvben a tárgyi inf. helyett a *-t* képzős főnév accusativusát vagy a *-ván, -vén* határozói igenevet is találjuk, pl.: *es micor latta volna is a' gőlekezetnec égbe futtat feneite a fertezetes zelletet* MünchC. 89. *lata meñneket megnítuan es scent lelket mikent galambot le zaluan* MünchC. 71. *laata egy embert ylween az ramon* ÉrdyC. 539. A vogulban az utóbbi két magyar mondatra példa nem volt adataim között, mivel azonban a mozgást kifejező igéknél a gerundium végzetét (*-ime*) is találjuk a célhat. inf. helyett, úgy abból következtetni lehet, hogy tárgyi inf. helyett is használatos a gerundium, és pedig annyival inkább, mert az *-im* part. praet. is sokszor gerundium értelemben fordul elő, pl.: *šāhāγ-ā-āsāγ-ā taw-pält lakwmä at vās* miképpen kerültek ő hozzá szülei, nem látta I. 21. *nāj-šā-nikén nānγx kwālmä žumlē at vā'ilén* asszony anyácskádát felkelni hogyan nem látod III. 190. *ta neilmänl nānki* előtünni látszik II. 173. *añ mōlēx āγiārem-pīγārem asermän ta tittimätén lāwēlti* azt mondja, hogy a minap leányom és fiam a hidegtől megemésztettek I. 58.

Gyakrabban találjuk a vogulban a part. praet. és a gerund.-t célhat. inf. helyett mint tárgyi inf. szerepében, míg ellenben a magyarban ez utóbbi eset gyakoribb mint az előbbi, bár erre is van példa az ÉrdyC. ben: *az zent angyal ees wtannwnk yaar őryz-ween wr isten teremte lelköt* II. 554. Így előfordul a vogulban a melléknévi és határozói igenév célh. inf. helyett a megszűnést, ülést és járást kifejező igéknél:

a) *am ti ért sa'irélte'im, taw xartimē jol-pojtém* én elkezdem vágni s ő megszűnik ugatni IV. 243. *pajtin jānghēm, tām miñiu noyghail* szünjetek meg játszani, nosza menjünk felfelé IV. 359. *lōnstaγtém pajti sirni* megszűnik IV. 367., v. ö. a finnben: *herkesi itkemästä* megszűnt sírni.

b) *šaj ajimé ūnläsém* éppen theát inni ūltem I. 15. *akw' zātél sakwalém jgutá vārim jun ūšlaxti* egy napon összetört iját készíteni otthon ūl II. 302.

c) *jāni' pējā vātalaxtim jāli* nagyobbik fia kereskedve jár IV. 324. *pēs tq̄rēmt Numi-Tq̄rēm joli mātā sunsilim mā-tārmel jā-lāsēs* a régi időben N. T. alatt levő földjét megnézni a földre jött IV. 321. *nozor vārem jilsen* mit csinálni jártál (miért jártál) IV. 322. *juwi-puwi pot ālēslin mātazq̄l ilkālāl* a fitestvér kacsára vadászni fegyverrel járkál IV. 366. *naurēm jonrimē zotāl zaxti, taw jot jgmūti* a hová a gyerek játszani fut, ő vele megy I. 34. *ākwē-māišť Tōrēm seilēkēn-ātpēn-ōtēr Tarjāim-khorjāim lojānl kēnsēm khq̄jtites* egyszer az égszéli 50 fejedelemhős a T.-kh. lovát keresni futkosott II. 238. *Sakw-talēz ājkā ēriq̄ tax ājīt hāulimē jiw* Szigma fői öreg lehet, hogy majd leányát üldözve jő II. 268.

PÓLAY VILMOS.

Külföldi irodalom.

Finnisch-ugrische Forschungen. IV. 2. (KARJALAINEN K. F. Über M. A. Castrén's transskription des ostjakischen in seinen druck- und handschriften. — KROHN KAARLE. Die fundorte der epischen gesänge des Kalevala. — U. a. Väinämöinens richterspruch und abschied. — SALMINEN VÄINÖ. Die bedeutung D. E. Europæus' in der geschichte der einsammlung finnischer volkspoesie. — SETÄLÄ E. N. Urfi. *rn.* — Anzeiger, heft 1—3. KARJALAINEN K. F. Zur ostjakischen lautgeschichte. Rez. von YRJÖ WICHMANN. — SZINNYEI JÓZSEF. Ungarisches dialektlexikon. Rez. von E. N. SETÄLÄ. — SZILY KÁLMÁN. Wörterbuch der ungarischen sprachnenerung. Rez. v. E. N. SETÄLÄ. — Kisebb közlemények). Helsingfors, Leipzig, 1905.

Monumenta Linguae Fennicae. Suomen kielen muistomerkkejä. II. Kristoffer kuninkaan maanlaki Herra Martin suomeksi kääntämä. Julkaisseet E. N. SETÄLÄ ja M. NYHOLM. Helsinki, 1905.

OJANSUU HEIKKI. Karjalan äänneoppi. Helsinki, 1905. (Vähäisiä kirjelmiä XXXV.).

Suomi. Neljäs jakso. 3. osa. (A. R. NIEMI. D. E. D. Europæuksen kirjeitä ja matkakertomuksia. HEIKKI OJANSUU. Karjalan äänneoppi.) Helsinki, 1905.

THOMSEN VILH. Videnskabens fællessprog. (Studier fra sprog- og oldtidsforskning udgivne af det philologisk-historiske samfund. Nr. 65.) København, 1905.

WIKLUND K. B. Språken i Finland 1880—1900. (Különnyomat az Ymer cz. folyóirat 1905. évi 2. füzetéből.) Stockholm.